

Wielewaal

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JULI 1994 JAARGANG 60
AFGIFTEKANTOOR ANTWERPEN X

Wielewaal

VLAAMS TIJDSCHRIFT VOOR
NATUURSTUDIE - JULI 1994

INHOUD

- Scheldevallei anno 2200: Zeearend of
Kwartelkoning - L. Menschaert 109
- De Vos - G. Lenaerts..... 118
- Paddenoverzet 1993 - B. Hellemans 120
- 5 voor 12 124
- Natuurgebied De Kevie - Groot Meers te
Tongeren - J. Vangronsveld 125
- Voor U gesprokkeld - R. De Fraine 129
- Activiteitenkalender 131
- Verenigingsberichten 135
- Goed om te weten..... 136
- Het Olens Broek: verleden, heden, toekomst
E. Vercammen..... 138
- Van Aalscholver tot Zeis..... 140
- Boekbesprekingen 144

Foto omslag: Gevlamde vlinder (foto: R. Willockx)

Administratie: De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52 ('s maandags gesloten)
Fax 014/43 96 51

Hoofdredacteur G. Luyts

Lidmaatschap en abonnementen
België: 600 F - Nederland en Luxemburg: 900 F
KNNV-leden: 800 F - Andere landen: 1.000 F
Giro: 000-0319785-73.

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimestrieel tijdschrift ORIOLUS.
Wielewaal-leden kunnen "Natura" ontvangen tegen een gereduceerd tarief van fl. 27,50 per jaar.

Verantwoordelijke uitgever: G. Luyts, Turnhout

Gedrukt op chloorvrij papier

Realisatie:
ODYSE b.v.b.a., Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

SCHELDEVALLEI ANNO 2200: ZEEAREND OF KWARTELKONING?

L. Menschaert

Een elftal: Snor, Grote karekiet, Rietzanger, Waterral, Blauwborst, Woudaapje, Kwartelkoning, Watersnip, Zomertaling, Porseleinhoen en Paapje. Geheimzinnige bewoners van rietvelden, moerassen en laaggelegen graslanden. Ooit waren het vertrouwde beestjes voor inmiddels kale en/of grijze vogelaars, nu brengen ze conservators van die gebieden tot vertwijfeling. Want zelfs in de reservaten komen ze niet meer opdagen.

Wie nu in de broedtijd pakweg vijf van die soorten op zijn lijstje wil, tijdens één wandeling wel te verstaan, moet in Vlaanderen niet meer zijn. Hier en daar in Nederland lukt het misschien nog. Maar wil men op safe spelen dan rijdt men best richting oost, landen als Polen of het vroegere Oost-Duitsland tegemoet. Daar valt op het vlak van moerasvogels nog altijd veel te beleven. Niet veel langer dan dertig jaar geleden kon het in onze eigen Scheldevallei ook nog. Met de fiets nog wel. Zelfs bij een onschuldige bezigheid als vogels kijken zijn de energiekosten in nauwelijks één generatie uit de pan gerezen. Een teken

aan de wand! Van de elf opgesomde paradepaardjes heeft in de Scheldevallei enkel de blauwborst goed standgehouden. De rest broedt er niet meer of heel sporadisch, of komt alleen meer - en dan nog zelden - op doortrek voor. De vallei heeft nu andere blikvangers: Torenvalk, Boomvalk, Kramsvogel, Roodborsttapuit, Kuifeend en vooral de Fuut.

Het zijn overigens niet alleen de vogelaars die klagen. Plantenliefhebbers konden vroeger in onze meersen en moerassen lijstjes aanleggen waarop we nu verwezen zitten te staren. Omstreeks 1930: Pijpbloem, Bruin cy-

pergras, Schaafstro, Weidealant, Moerasgamander, Spatelkruid en Knikkende distel. Er hoeft toch geen tekeningetje bij?

Een blik op de kaart

Dat hier en elders veel verloren is gegaan, dringt nu ook tot buiten de kringen van natuurliefhebbers door. Over natuurbehoud wordt mondiaal gesproken. Ook bij ons laat de overheid zich niet onbetuigd. Diverse instanties lieten op Vlaanderen een stortvloed van voordien onbekende begrippen los: groene hoofdstructuur, natuurkerngebieden, natuurontwikkelingsgebie-

Scheldevallei: winterlandschap te Heurne (O-VI). Vooraan de Oude Scheldearm, achteraan een doorgeschoten griend. Tot in de jaren '60 broedde hier het Woudaapje.

foto: G. Mornie

den, vogelrichtlijngebieden, ecologische impuls-gebieden. Als het niet bij woordengeweld blijft, mag men toch wat verhoppen. In 1990 meende het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen niet te mogen achterblijven en zette een plan tot herwaardering van de vallei van de Boven-Schelde op stapel. Globaal gaat het om de Scheldevallei tussen Gent en Kluisbergen. De provincie droeg twee diensten van de Universiteit Gent op om het gebied op ecologisch en cultuurgeografisch vlak te onderzoeken. In de praktijk werd daarbij overvloedig gebruik gemaakt van gegevens die ooit door mensen van de Stern en de Wielewaal zijn verzameld.

Het onderzoek is inmiddels beëindigd en uitgemond in twee boekdelen gevat in slappe kافت, één deel voor elk facet van het onderzoek. Op die kaften staat het fragment van de Ferrariskaart van de streek afgebeeld. De Ferrariskaart werd omstreeks 1775 onder het Oostenrijks bewind gemaakt. Een blik op dat kaartfragment, door de bril van de natuurliefhebber dan, brengt niets minder dan een cultuurschok teweeg. Het stukje Vlaanderen daar op die kaart is wel degelijk van ons, maar het is nauwelijks herkenbaar. Geen agressieve autowegen noch dichtslibbende agglomeraties. Hier en daar al de aanzet naar de latere verwenste lintbebouwing, maar vooral: ruimte in overvloed. En alles kronkelt: rivieren, wegen en bosranden. De kleuren: zacht oker voor de kouters en de akkers; weiden, boomgaarden en bossen in tinten van groen. De stilte hangt over de velden, in de bossen klateren de beekjes. Bekend gebied! Zingem, nog zonder spoorweg, een godverlaten oord. Eine, nu door koning auto gewurgt, toen een negorij. Pal buiten het dorp al slingert de dreef naar Gent zich in een open kouter naar Ouwegem. Hoe luid tierelieden toen de Veldleeuwerikken? Was de Grauwe gors al tot hier doorgedrongen? Of vlogen er Kuifleeuwerikken voor de ratelende wielen van de diligence op?

Na het kruispunt het Peerdeken wordt het tracé van de *Chemin d'Audenarde* onduidelijk. De weg loopt nu door onoglijke perceeltjes akkers, weiden en boomgaarden, allemaal met groene streepjes omzoomd. Heggen en houtwallen! Stellig Grauwe klauwier, misschien wel Ortolaan. Rijdt er echt geen trein naar 1775? Laten we wel wezen, gelukkig niet. Want wat wachtte ons

Grauwe gors

foto: G. Mornie

op het einde van de reis? Armoe, pijnlijke lenden, een kromgewerkte rug, hongerwinters, plunderende soldatenbenden. Vandaag ziek, morgen horizontaal de kerk uit. En van wieg tot graf, een heel leven in de schaduw van dezelfde toren. Daar zal een modem mobiel natuurliefhebber toch niet voor tekenen?

Zo ontdekt, zo verdwenen

In volle glorie, niet overal even breed, maar aan één stuk door van Schelderode rechtsboven tot Kerkhove linksonder liggen de Scheldemeersen in idyllisch groen op de kaart. De stroom zelf meandert breeduit. De Schelde had toen nog een regime; in droge zomers lag haar bedding bloot en 's winters veroorzaakte ze uitgebreide overstromingen. Elke periode van wateroverlast zette in de vlakke een laagje vruchtbaar slib af. Volgens de stellers van dit rapport gaat het gebruik van de alluviale vlakke als hooiland tot de achtste eeuw terug. Maar in die duistere vroege middeleeuwen zullen allicht grote delen van de oorspronkelijke vegetatie, laagveen en moerasbos, onaangeroerd zijn gebleven. De activiteiten van de boeren in de meersen (ongeveer 50 generaties van het jaar 700 tot 1950 als men 25 jaar rekent per generatie) bestonden uit één hooibeurt in de zomer, met wellicht nabeweiding achteraf. In de winter sneeden de families Riet en hakten ze brandhout in de moerasbosjes.

Als open weidegebied bleef de vallei tot in het begin van de twintigste eeuw

intact. Het gesloten landschap ten noorden van Oudenaarde, met knotwilgenrijen en populierenaanplantingen, dateert pas van na de Eerste Wereldoorlog. Ook de prikkeldraad moet dan zijn intrede hebben gedaan.

In 1965 keek ik, in Zingem met J. Rigaux en in Oudenaarde met W. Vanderweeën, een eerste volledig jaar in de vallei naar vogels uit. De Rietzanger was toen een van de algemeenste zangvogeltjes. Ook van de Snor en de Grote karekiet waren er verspreide zangposten. Op warme lenteavonden was het gekrijs van Waterrallen vanuit de moerasjes niet van de lucht. Aan de oude Scheldearm van Meilegem kwamen Woudaapjes, absoluut niet schuw, tot op enkele meters van de paraplu's van de vissers foerageren. De Zomertaling was een vertrouwd eendje, maar over Porseleinhoen noch Watersnip wisten we heel veel. Kwartelkoningen hebben we alleen maar tijdens de invasiejaren 1966 en 1967 gehoord. Maar G. Schamelhout, die de meersen van Petegem-Oudenaarde vaker - en vooral grondiger - bezocht dan wij, hoorde er die vogels jaarlijks tot in 1972; achteraf beschouwd moet die continuïteit een unicum geweest zijn voor Vlaanderen. Met de Paapjes, alleraardigste Tapuitjes van de hooilanden, was nog niets aan de hand. Maar één broedvogel was de vallei al kwijt, de Roerdomp.

De winterse rijkdom aan eenden op de overstromde weiden bij Eke en Zevegem hebben we pas eind 1966 ontdekt. December van dat jaar lever-

Grote en Kleine zilverreiger

foto: G. Mornie

de een piek op van 800 Pijlstaarten en 600 Slobeenden. Nu zijn dat, vooral voor de eerste soort, ondenkbare aantallen. Maar tekenend voor de aarts-snelle terugloop: in 1966 'ontdekt', behoorden na de voltooiing van de ringvaart rond Gent én overstromingen én massa's grondeleenden in de vroege jaren '70 al tot het verleden. Was de kalibratie van de Schelde - van 1964 tot 1986 - allicht nodig voor de modernisering van de binnenscheepvaart, voor de Schelde als natuurgebied betekende ze het einde van een tijdperk. Aloude moerasjes en vochtige weiden verdwenen onder het zand van de opspuitingen. Die opgespoten terreinen hadden ook een leuke kant: vogelaars haalden er hun hartje op aan steltlopers die ze voordien nooit te zien hadden gekregen. Maar ook de landbouw zat niet stil. De weiden werden grondig ontwaterd, zodat de boer er met het groot materiaal op kon. Al vlug werden de eerste weidepercelen in akkers omgezet. Maïs en

bieten in de Scheldevallei: de arme natuurliefhebbers konden hun ogen niet geloven.

Voor de elf broedvogels in kwestie braken moeilijke tijden aan. Tot overmaat van ramp kregen enkele soorten dan nog te kampen met droogte in hun winterkwartieren. Als vochtig ecosysteem mag ze dan zwaar ziek zijn, toch heeft de Scheldevallei voor al wie in de natuur geïnteresseerd is nog altijd veel te bieden. Tijdens de broedvogelinventarisatie van 1988 tot 1990 kwam ze eens te meer als het meest soortenrijke broedgebied van de hele regio uit de bus. Hoe het met de elf verlopen is, vindt men in de tabel. Eén van de elf, de Blauwborst, zit duidelijk in de lift. Maar euforie is ongepast, want de meeste van zijn broedterreinen zijn voor infrastructuur en industriële doeleinden bestemd. De weelde aan Blauwborsten zal dus tijdelijk zijn. (zie tabel)

	1940-60	1973-77	1988-90
Woudaapje	+18	1?	-
Roerdomp	0-3	-	-
Zomertaling	10-30	+5	1-5
Waterral	>30	1-5	3-13
Porseleinhoen	>10	-	1?
Kwartelkoning	5-10	0-1	-
Watersnip	0-5	0-1	-
Paapje	15-35	8-11	-
Blauwborst	0-10	+2	+30
Snor	0-5	0-5	-
Rietzanger	200-500	40-140	+5
Grote karekiet	15-20	7-10	-

Ook in Nederland

De Scheldevallei is niet de enige patiënt. Alleen in Vlaanderen al lijden de polders rond de IJzer, de wei- en hooilanden langs de Leie, Demer, Dijle en Nete en de uiterwaarden langs de Maas aan dezelfde ziekte. Hier gaat het verlies van areaal ten bate van de industrie, daar worden graslanden opgeofferd aan ontgrinding, woningbouw of toerisme. Maar overall weegt de intensivering van de landbouw zwaar door in de aftakeling.

Ook Nederland heeft zo zijn problemen. Het land moet nochtans een wereldreputatie verdedigen voor zijn uitzonderlijke bezetting aan weidevogels. In strikte zin zijn dat zeven soorten steltlopers (Scholekster, Kievit en Scholekster, de minst kieskeurige van het stel, wijken voor hun broedverrichtingen volop uit naar akkerland. Maar voor Tureluren, Watersnippen, Kemphanen, broedvogels van natte hooilanden met kruidenrijke vegetatie, evolueren de Nederlandse weiden, ontwaterd en bemest als ze worden, helemaal in de verkeerde richting. Vooral de Kemphaan is een zorgenkindje. In 1987 schoten geen 1000 paartjes meer over van de minstens 6000 die er in 1954 nog waren geteld. Zelfs in weidevogelreservaten keert het tij niet, hoewel de waterstand er volgens de behoeften van die vogels wordt geregeld. Het behoud van de Kemphaan lijkt een verloren zaak. Voor alle weidevogels geldt dan nog de opdoffer dat de weiden alsmaar vroeger in het voorjaar worden gemaaid, precies omdat ze beter ontwaterd zijn. Talloze legfels en uitgelopen kuikentjes gaan daarbij verloren.

Aanbevelingen

Volgens de auteurs van bovenvermeld rapport moet ook gezorgd worden voor:

- een goede waterkwaliteit in de beken;
- ecologische ruiming van de beken; vermijden of verwijderen van oeververstevingen en rechttrekkingen;
- een algemene verhoging van de waterstand (stilleleggen van de pompstations, bijkomende schotbalken in de afwateringsgrachten);
- beperking van de verstoring door vissers en waterrecreatie;

Wil men het uitzicht en de kwaliteit van de vallei vrijwaren, dan is het van essentieel belang ruime aandacht te besteden aan de graslanden, die nog steeds het grootste deel van de vallei innemen. Tal van gevaren blijven immers om de hoek loeren. Grote graslandcomplexen worden bedreigd door de aanleg van bedrijfsterreinen, storten, wegen en spaarbekkens, door grondwerken, enz. Op kleine schaal worden graslanden omgezet in akkerland of beplant met Canadapopulieren.

Niet alleen neemt de oppervlakte aan grasland langzaam maar zeker af, ook de vegetatie is aan verarming onderhevig: cultuurgraslanden domineren, terwijl natte hooilanden en hooiweiden zeer zeldzaam zijn. Verlaging van het grondwaterpeil en overvloedige bemesting zijn hiervan de hoofdoorzaken. Het afwenden van deze negatieve evoluties is een absolute noodzaak wil men de nog aanwezige waardevolle graslandflora en -fauna behouden. Daarom dienen de resterende soortenrijke graslanden onmiddellijk beschermd te worden. Een goed inwendig beheer (o.a. hooien met eventueel extensief nabeweiden, geen gebruik pesticiden en meststoffen...) is hierbij echter onvoldoende. Ook in de nabije omgeving dient de vroegere grondwaterstand behouden en hersteld te worden en dienen bemesting, vervuiling en geluidshinder geweerd te worden (aanleg buffergebied).

Een tweede dringende stap die dient gezet te worden, is het uitbreiden van het areaal aan natte soortenrijke graslanden. De huidige natte graslandbiotopen zijn immers te klein en te sterk versnipperd om te kunnen overleven. Graslandcomplexen die in de buurt van en tussen de overgebleven, natte soortenrijke graslanden liggen, komen hier voor eerst in aanmerking. Herkolonisatie door de kenmerkende soorten is dan pas mogelijk als de milieuomstandigheden er geschikt zijn (grondwaterpeil omhoog, bemesting omlaag).

In het beheer van de her en der in de meersgebieden verspreide populierenaanplantingen kunnen verscheidene opties genomen worden. Het volledig en voorzichtig (zonder zware machines) verwijderen van de Canadapopulieren is er aan te raden. Daar waar reeds een gevarieerde struiklaag aanwezig is, kan gekozen worden om die verder spontaan te laten ontwikkelen. Is er van een struiklaag nauwelijks sprake, dan kan er geopteerd worden voor een terugkeer naar hooiland of ruigtevegetatie. Merken we ook op dat de overgangen van grasland naar open water (meander, sloot, poel), struweel of bos, ecologisch zeer waardevol zijn (gradiëntsituaties met moeras-, oever- en zoombiotopen) en daarom dienen behouden, hersteld of uitgebouwd te worden.

Het rapport eindigt met:

Daar waar hoge ecologische waarden samenvallen met rijke cultuurhistorische waarden, moet een natuurbeleid en -beheer gevoerd worden dat zich richt op het min of meer verder zetten van het oorspronkelijke (meestal agrarische) grondgebruik. Een behoud of herstel van de gunstige externe milieuomstandigheden (waterstand, nutriënten...) is hierbij echter evenwel een noodzakelijke voorwaarde.

Daar waar hoge ecologische waarden los staan van cultuur-historische waarden (recente akkergebieden, vergravingen, restgronden bij infrastructuurwerken, opgespoten terreinen, zand- en kleiwinning...) moet de klemtoon liggen op technische natuurbouw en natuurontwikkeling.

- stoppen met storten van baggerslib;
- bescherming van kleine landschapselementen (knotwilgen, hagen, taluds, bermen).

Zonder Nostradamus te zijn kan men voorspellen dat sommige van die voorstellen bij de boeren niet in goede aarde zullen vallen...

Versnippering

Met die formulering wordt in het rapport ingehaakt op een huidige trend in het natuurbehoud. Waar vroeger het natuurbeheer (afgestemd op een bepaalde soort plant of dier, of op een cultuurhistorisch landschap) als enige norm gold, wordt nu ruimte gemaakt voor wat men natuurontwikkeling noemt. Daarover later meer.

Vast staat dat het rapport direct de vinger op de wond legt. Inkrimping en versnippering van biotopen, in dit geval van moeras en vochtig grasland, zijn wellicht de hoofdoorzaken van de

achteruitgang van de typische soorten. Een vergelijking met de situatie van de bosvogels in West-Europa is nuttig. Hoewel het grootste deel van hun areaal sinds de vroege middeleeuwen is gekapt, blijven die vogelsoorten het merkwaardig goed doen. Want voor hun verspreiding maken ze gebruik van corridors tussen de bestaande bossen, als verspreide veldbosjes en houtwallen. Niet alleen talrijk voorkomen de soorten als Zanglijsters en Zwartkopgrasmussen doen dat, ook pure bosbewoners als Boomklevers en Sperwers voelen zich in hoogopgeschoten houtsingels thuis.

In vorige eeuwen is in West-Europa onnoemelijk veel areaal aan vochtige terreinen verloren gegaan. Onze voorouders waren niet te stuiten ontginners van moerassen. Maar kennelijk was tot nog niet zolang geleden de kritische grens van de versnippering nog niet bereikt. In heel de Europese laagvlakte, van Frankrijk tot Polen, stroomden

de rivieren en hun bijrivieren in overstroombare valleien en maakten natte gronden in de beekvalleien het netwerk aan vochtig areaal kleinmazig. Het systeem kon dus tegen een stootje. In onze regio bv. hadden we de Scheldevallei en de Leievallei en een groot aantal beekvalleien. Sommige daarvan, zoals de valleitjes van de Vondelbeek in Wontergem en de Zeverenbeek bij Deinze zijn trouwens nog altijd interessant.

Bekvechten om een rietveld

Net als de heide zijn laaggelegen graslanden langs rivieren zowel half-natuurlijke biotopen als cultuurhistorische landschappen, om den brode door vele generaties boeren in stand gehouden. Om beide redenen moeten ze voor het nageslacht bewaard worden, zo vinden natuurliefhebbers, ook al omdat het levensgemeenschappen zijn met een grote variatie aan soorten (de biodiversiteit van Rio!).

In weidereservaten worden de activiteiten van de boeren nu door de natuurbeschermers overgenomen. Men noemt dat beheren. Ook in, op het eerste gezicht, natuurlijker terreinen dan weiden wordt nu vaak de ene of andere vorm van beheer toegepast. Voorbeeld: een rietveld op natte bodem.

Laat men dit rietveld gewoon liggen, dan verschijnt er mettertijd in de droge delen opslag van ruigtekruiden en wilgescheuten. De eerste tekenen van verlanding, voor natuurbeschermers het sein om aan beheren te denken. Maar hoe? Er zijn immers verschillende opties mogelijk. We volgen een overleg van vogelaars:

Vogelaar 1:

"Jaarlijks maaien. Verjongen dus. Zo trek je allerlei klein grut aan als Kleine karekieten, Rietgorzen en wie weet, misschien wel een Porseleinhoen!"

Replik vogelaar 2:

"Toch maar uitkijken. Want zo verliezen we alle kansen op een terugkeer van Snor en Grote karekiet. Die verlangen overjarig riet."

Inbreng vogelaar 3:

"En het Woudaapje dan, als dat de weg naar Vlaanderen terugvindt? Dat reigertje wil toch graag wat wilgenopslag?"

Mort vogelaar 4:

"Als je maar hier en daar voor open modderstroken zorgt, zoniet mag je de Blauwborsten vaarwel zeggen."

Alleen al onder vogelliefhebbers dus kan bij het beheer van een rietveld een aardig stukje worden gepalaverd. Dan zijn de plantenmensen nog niet aan het woord gekomen, want ook die hebben in het beheer van natuurterreinen een dikke vinger in de pap. En de laatste tijd komen ook de insektenliefhebbers sterk opzetten. Bij rietvelden zijn dat voornamelijk de libellenjongens.

In de praktijk zal de discussie wel op een compromis uitdraaien. Het rietveld wordt wel jaarlijks gemaaid, maar in cyclische maaibeurten, en aan de randen mag nog wat wilgenopslag blijven staan. Maar toch, als het hard tegen hard wordt, heeft zeldzaam altijd een voetje voor. Zo worden in Nederland de rietvelden waar nog Purperreigers

huizen volgens de behoeften van die vogels beheerd. Prioriteiten stellen, heet dat dan.

De andere weg

Men kan ook vertrekken van heel weinig, bijvoorbeeld een pasgegraven vijver, en dan de natuur errond en erop haar gang laten gaan. Natuurontwikkeling dus. Welke mogelijkheden dit relatief nieuwe begrip biedt, werd voor het eerst goed duidelijk in de nieuwgewonnen polder van Zuidelijk Flevoland in Nederland. Bij de bestemming van die polder in de jaren '70 was een gebied van 6000 ha vergeten, dat jarenlang aan de dynamiek van water en wind had blootgestaan en tot een grootschalig natuurterrein was uitgegroeid. De Oostvaardersplassen. Een stuk Nederland zoals het er in die tijd van de Romeinen moet hebben uitgezien. Aanvankelijk waren het de enorme dichtheden aan kleinere rietvogels en ralachtigen in de jonge moerasbegroeiing die voor sensatie zorgden, maar toen ook de twee soorten zilverreigers geregeld werden waargeno-

Scheldevallei: natuureservaat 'Snippenweide' te Heurne. Broedvogels waren hier vroeger Paapje, Zomertaling en Watersnip. Nu een schoolvoorbeeld van een eilandje vochtig hooiland middenin gedraineerde of in akkers omgezette weide. De specifieke broedvogels zijn verdwenen.

foto: G. Mornie

men en een stuk of wat Zeearenden overwinterden, was het hek van de dam. Binnen afzienbare tijd, aldus de druk circulerende nota's, zouden de Nederlanders de Zeearend als broedvogel in de Oostvaardersplassen mogen begroeten.

Yuppie-praat van de jaren '80, uit de mond dan van als natuurbeschermers vermomde projectontwikkelaars, of een verfrissend geluid in een wereldje waarin de onheilsprofeten - niet zonder reden overigens - sinds jaar en dag de dienst uitmaken? De belangstelling van de natuurliefhebbers in de Lage Landen was in ieder geval gewekt. De Oostvaardersplassen werden al vlug een bedevaartsoord. Men krijgt nu eenmaal niet zo vaak de kans om dicht bij huis een brok ongerepte natuur te aanschouwen.

De rush naar de plassen is nu stilgeval-
len, al blijft het gebied een uniek natu-
urterrein. Als toporganisme in de na-
tuurlijke ontwikkeling van vochtige
ecosystemen werd de Zeearend nog
voor andere Nederlandse terreinen
ten tonele gevoerd, met in zijn spoor
glamourvogels als Kroeskoppelikaan
(!), Grote en Kleine zilvereiger, Kwak,
Visarend en Oehoe: wellicht allemaal
broedvogels in de moerasbossen van
Nederland en Vlaanderen omstreeks
het begin van de jaartelling.

Het idee is aantrekkelijk, maar in het
geval van de Zeearend toch wat voor-
barig. Want in vergelijkbare broedge-
bieden van vandaag langs de Donau
en in Polen broedt die imposante roof-
vogel alleen in bomen van meer dan
150 jaar oud. Uiteraard zijn die in de
nieuwe Nederlandse gebieden nog
niet ter beschikking. De verleiding zal
dan ook groot zijn om toch maar wat
Zeearenden en ander moois te introdu-
ceren. Lukt het voor één of meer soor-
ten, dan is dat aardig meegenomen.
Ook natuurliefhebbers zijn kinderen
van hun tijd: ze willen vlugge resulta-
ten.

Feit is dat de Nederlandse situatie
moeilijk kan vergeleken worden met
de onze. Primo, wij hebben geen nieu-
we polders waarin we de natuur kun-
nen laten gedijen. Secundo, ook in de
rest van Nederland is dank zij een veel
strakker aangehouden ruimtelijke or-
dening meer open ruimte beschikbaar
dan in ons dichtbebouwde
Vlaanderen.

Hoe dan ook, de toon van de discussie
is gezet. Aan de ene kant heeft het na-
tuurbeheer het behoud en het verho-

Watteral

foto: G. Mornie

gen van de soortenrijkdom als grote
troef. Aan de andere kant is er de na-
tuurontwikkeling, die naar meer na-
tuurlijkheid in de natuur streeft. In het
veld is een combinatie van deze twee
visies mogelijk.

Vervuiling doet pijn

Men kan de klok niet terugdraaien.
Aldus één van de interpretaties van de
tweede hoofdwet van de thermodyna-
mica, waarmee de volkswijsheid het
trouwens grif eens is. Toch is het pre-
cies dat wat natuurbeheer beoogt:
door middel van regelmatig terugke-
rende ingrepen de evolutie van de ve-
getatie van een terrein naar haar cli-
max stil te leggen. Zo verhindert de
beheerder door jaarlijks te maaien dat
vochtig hooiland naar moerasbos evo-
lueert.

Op die beknotting van de natuurlijke
loop der dingen staat uiteraard een
prijs. Er moet energie worden toege-
voerd, geheel conform de tweede
hoofdwet overigens. Toen nog met de
hand werd gemaaid en gehooïd, was
parelend boerenzweet het onschuldig
bijproduct van die moeizame energie-
toevoer. Maar de typische fauna en
flora in de hooilanden hield moeite-
loos stand.

Nu is de aangevoerde energie van
een heel andere orde, want zowel
boeren als beheerders maken gebruik
van machines. Vervuilende energie
dus. Weliswaar lokaal geproduceerd,
zorgt ze toch elders voor nieuwe ver-
vuiling. Maar dit aspect van de zaak is

misschien vergezocht. Maar er komt
bij dat, vanuit het standpunt van de na-
tuurbeschermers, het resultaat niet lan-
ger meer gewaarborgd is. Alle inspan-
ningen ten spijt gaat de typische
vegetatie verder achteruit en vinden de
broedvogels de hooilanden niet meer
aantrekkelijk.

Vervuiling treedt immers grootschalig
op, ze grijpt in op landelijk, continen-
taal en zelfs mondiaal vlak. Want via
de lucht is ze verplaatsbaar. Vluchten
kan dus niet meer. Natuurbeheerders
mogen hun eilandjes natuur nog zo
koesteren, de specifieke aard van hun
gebiedjes wordt toch door uitwendige
vervuilende factoren aangetast. Die
zijn vooral drieërlei: neerslag van ver-
zurende stoffen, overmatige aanvoer
van voedingsstoffen en verlaging van
de grondwaterstand. In het moderne
beheerdersjargon luidt het: verzuring,
vermesting en verdroging.
Voorbeelden in de praktijk zijn er le-
gio: ten gevolge van de zure neerslag
daalt de vitaliteit van de Europese bos-
sen. Ingevolge verzuring worden hei-
develden door grassen overwoekerd.
Wanneer uit agrarische overwegingen
het grondwater in een hele vallei kunst-
matig op een laag peil wordt gehou-
den, komt een efficiënt beheer van
drassige terreinen in die vallei in het
gedrang.

Ondanks het optreden van die drie
boosdoeners wordt toch duchtig aan
natuurbeheer gedaan. Maar vaak
doet dat financieel pijn. De prijskaart-
jes verbonden aan toch wel lofwaardige
acties, doen niet ingewijden duize-

Baardmannetje

foto: G. Mornie

len. Want voor de man in de straat zijn tenslotte alle planten groen en hebben alle vogels vleugels. Eén voorbeeldje maar: 3 miljoen (gulden!) voor het herstel van één enkel vermet ven in het Nederlandse Noord-Brabant! En dan ging het nog om een tijdelijk herstel, want aan de sluipende voedselverrijking via de luchtvervuiling kon niets tastbaars worden gedaan.

Specifiek boven het beheer van vochtige ecosystemen torenen nieuwe wolkenmassa's. Het broeikas-effect. Zal het de slaap van de komende generaties beheerders verstoren? Houdt het voor West-Europa hogere zomertemperaturen en een daling van de neerslag in petto? Dan is het niet ondenkbaar dat zal moeten bevoeid worden om onze vochtminnende flora te handhaven. Of moeten de geliefde knotwilgenrijen verdwijnen om toch maar wat water in de sloten te houden?

Een rigoureuze natuurbeheer wordt dus een harde dobber. Nogal wat vormen van beheer afgestemd op één of meer soorten, of op een aspect van het vroegere kleinschalige cultuurlandschap, lijken dan ook gedoemd om stilletjes een zachte dood te sterven, met achterlating van een gefrusteerde conservator. Want er is niet alleen het technische probleem van de strijd tegen de vervuiling. Er rijzen ook vragen rond de continuïteit. In die zin dat een huidige ploeg enthousiaste beheerders en vrijwilligers er niet borg voor staat dat een even enthousiast team de opvolging zal verzekeren.

Duurzame natuur

Natuurbeschermers kunnen ook de druk op hun beheerde terreinen wat verminderen. Voor bossen lijkt in dat opzicht een consensus bereikt. De ontwikkeling naar een natuurlijker bosbestand, waarin ondergroei en dood hout hun plaats krijgen, wordt algemeen verdedigd. Tegenover het loslaten van vochtige ecosystemen daarentegen is de opstelling van de gemiddelde natuurbeschermers heel wat terughoudender. Want in de literatuur wordt de climax-vegetatie van die gebieden, ook de fasen in de begroeiing die eraan voorafgaan, als overwegend oninteressant afgedaan. Merkwaardig genoeg alleen waar het om de Europese natuur gaat. In tropische regenwouden bijvoorbeeld is het behoud van de climax-vegetatie wél de norm. Wie in Brazilië rivierbegeleiden de bossen rooit om er runderen te laten grazen, haalt zich terecht de banvloeken van heel de wereld over het hoofd.

Terug naar de Scheldevallei nu. Sinds de kalibratie is de stroom in een keurslijf gedwongen. Overstromingen met Scheldewater behoren tot het verleden. Die vorm van dynamiek is dus uit de vallei verdwenen. Heeft het dan nog zin de vroegere toestand van hooilandbeheer na te streven, als finaal toch maar een ersatzprodukt uit de brand wordt gered?

Volgens het rapport van de RUG blijkt wel. Globaal propageert het de verlenging van het beheer van de vallei als hooiland. Waarmee het de toekomstige beheerders veroordeelt tot

het leveren van een jaarlijks terugkerende materiële en financiële inspanning, waarvan de omvang meer dan waarschijnlijk nog zal vergroten. Op Europees vlak wordt immers propaganda gemaakt voor de braaklegging van landbouwgronden. Overschotten, u weet wel. Allicht zullen eerst de marginale gronden, zoals vroegere hooilanden in riviervalleien, aan de landbouw onttrokken worden. Krijgen die vervolgens een natuurfunctie toegewezen, dan staan de voorstanders van een voortgezet hooilandbeheer in de Scheldevallei voor een reusachtige opdracht: hoe overtuigen ze de toekomstige generaties vrijwilligers (of boeren onder beheerscontract, loonwerkers, gemeentewerklui of losse werkrachten met een nepstatuut...) om, nu de economische noodzaak van het hooien wegvalt, toch maar dapper voort te doen.

Zin of onzin van de voortzetting van het hooilandbeheer dus. De vraag mag gesteld. Moet men zich krampachtig blijven vastklampen aan een natuur die door vroegere generaties boeren enkel vanuit de inspiratie van hun harde levensomstandigheden tot stand werden gebracht? Of zal men wikken en wegen en de zaak ook vanuit de huidige problematiek bekijken?

In die optiek krijgt natuurontwikkeling heel wat aantrekkelijke aspecten. Allereerst mag het jaarlijks beheer worden opgeheven. Daarbij komt een voordeel dat ook de gewone belastingbetaler zal aanspreken: de continuïteit kan met een minimum aan fondsen worden verzekerd.

Men kan op terreinen die voor natuurontwikkeling bestemd zijn, eenmalige ingrepen toepassen. Ze duiken op in alle tijdschriften waarin artikelen over natuurontwikkeling verschijnen en zijn ook voor de Scheldevallei toepasselijk. Zoals vroegere kwelstromingen weer op gang brengen. Waar die eventueel door een te rijke bovenlaag bedekt zijn, kan men die afgraven: een eerste goede maatregel om de moerasvegetatie op weg te helpen en tegelijk de aanzet tot nieuwe vorming van laagveen. Men kan ook rietvelden aanleggen of ondiepe vijvers uitgraven met zachtglooiende oevers. Uiteraard moet naar een herstel van de vroegere grondwaterspiegel worden gestreefd. Voorts kunnen winterharde grazers als Heckrunderen of Shetlandpony's voor een selectieve begrazing, dus een gevarieerde begroeiing zorgen.

Wanneer voor dergelijke gebieden eenmaal het startschot is gegeven, kunnen ze als het moet jarenlang aan hun lot worden overgelaten. De beheerders krijgen dan wel de misschien wat onverwachte taak om de burger vertrouwd te maken met het idee dat de natuur er voortaan niet langer netjes zal bijliggen... Mettertijd komt een vochtig ecosysteem op gang dat langzaam naar een climaxvegetatie groeit: moerasbos, rivierbegeleidend hoogstammig bos, laagveenmoeras afhankelijk van de grondwatercondities. Elke komende generatie kan eigenmachtig beslissen of hier en daar in het gebied de evolutie naar de climaxvegetatie moet worden vertraagd. Maar in zijn geheel wordt gewerkt aan het herstel van het oervlaamse rivierlandschap. Als daarenboven alle laaggelegen riviervalleien in West- en Midden-Europa op die manier worden hertekend, kan het schrikbeeld van de versnippering van onze vochtige ecosystemen een halt worden toegevoerd.

2200!

Waarom in de titel anno 2200 als voorspellingen voor 2000 al een hele klus betekent? Voor de symmetrie: van het 1775 onder de Oostenrijkers tot nu duurt even lang als van 1992 naar 2200.

Kijken naar het jaar 2200 staat echter gelijk met proberen turen in een bodemloze put gevuld met inktzwart water. De technische prestaties van onze nazaten zijn ronduit onvoorspelbaar, wellicht zelfs onvoorstelbaar. Twee dingen grenzen toch aan zekerheid. Ten eerste, de landbouw zal uit de Scheldevallei verdwenen zijn. Men kan zich moeilijk voorstellen dat in het licht van de komende explosie van de genetische manipulatie die landbouw de gronden in de riviervalleien nog zal nodig hebben. Ten tweede, in 2200 komt het einde van het verspillende en vervuilende fossiele-brandstoffentijdperk in zicht. Dan worden de kaarten, ook op het vlak van natuurbehoud, volkomen anders geschud.

Is omstreeks 2000 voor de optie natuurontwikkeling gekozen, dan ziet de Scheldevallei er in 2200 volledig anders uit dan nu. Geen vergezichten meer. We zouden haar niet meer herkennen. Een mysterieus landschap waarin rietvelden, moerassen, beginnend laagveen en hoogstammig rivierbegeleidend bos afwisselen. De vroe-

Rietzanger. Tot eind van de jaren '60 algemene broedvogel in de vallei met enkele honderden paren. Nu beperkt tot een 5-tal paartjes. In de uitdrogende vallei heeft de Bosrietzanger, vroeger schaars, nu de Rietzanger verdrongen.

foto: G. Mornie

gere dynamiek is hersteld, want het nu propere Scheldewater kan hier en daar in het gebied worden ingelaten. Met de elf gaat het goed, dank u, ze vinden allemaal ergens een plaatsje. Vogelaars van die tijd, gewapend met kijkers waarop nachtlenzen een normale optie zijn, krijgen bovendien in volle broedtijd Baardmannetjes, Buidelmezen, Kleine zilverreigers, Kwakken, Bokjes en Middelste bonte spechten te zien. De Matkop bereikt ongekende dichtheden. Als nieuwkomers zijn Witgatje, Bosgors en Kerkelzanger verschenen. In het uitgestrekte riet- en zeggemoeras ten zuiden van Oudenaarde ten slotte baltsen de Kraanvogels in het prille voorjaar.

Gerechtvaardigde droombeelden of wild om zich heenslaande hallucinaties? Mogelijk, maar laten we toch maar bedenken dat de wildste verzuchtingen van een voortgezet hooilandbeheer in een moeizame terugkeer van de Kwartelkoning gelegen zijn.

En de Zeearend in het verhaal? Misschien is die voor Vlaanderen toch wat te hoog gegrepen? Maar geen nood, dan nemen we in 2200 maar de auto (?) en gaan we hem over de grens

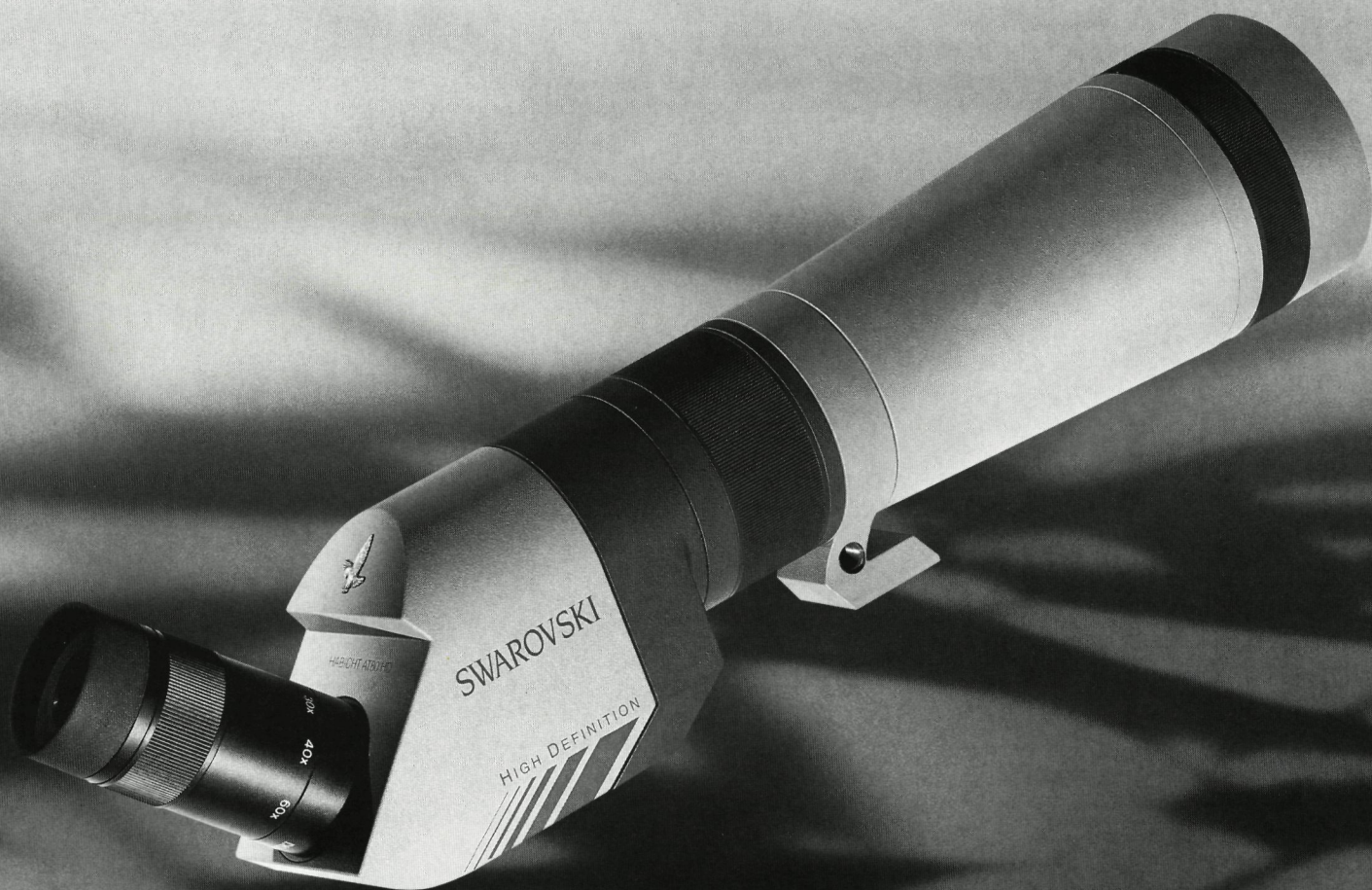
in Nederland bewonderen. Want dat is de realiteit: in Nederland wordt nu, in 1994, gewerkt aan het herstel van het oorspronkelijke landschap. Maar kan dat in Vlaanderen?

Of nu voor voortgezet hooilandbeheer, dan wel voor nadruk op natuurontwikkeling wordt gekozen, de beslissingen om de Scheldevallei voor verdere banalisering te behoeden, moeten nu worden genomen. Toch benieuwd naar wat de provincie van plan is.

Luc Menschaert, Heurnestraat 255, 9700 Oudenaarde

LITERATUUR

- J.T. de Smidt. 1984. *Elsevier veldgids*.
- R. Roos en V. Vintges (red.) 1991. *Het milieu van de natuur. Herkenning van verzuring, vermessing en verdroging in de natuur*.
- Scheldevalleiproject deel 1 en 2. Provincie Oost-Vl. Gent 1991.
- F. Sterckx. 1991. *100 jaar geleden*. Uitgave ter gelegenheid van 100 jaar Boerenbond.
- A.J. Van Dijk, G. Van Dijk, T. Piersma en SO-VON. 1989. *Weidevogelpopulaties in Nederland*. Het Vogeljaar 37 (2).

SWAROVSKI
OPTIK

De observatietelefoon met een optimale kleurweergave, hoge resolutie en een lichtsterk en kontrastrijk beeld door het gebruik van een speciale „High Definition“ glassoort. Absoluut waterdicht en schokvast. De okulairen kunnen door de bajonetsluiting op eenvoudige wijze verwisseld worden en passen op alle Swarovski-telescopen. Aansluitingsmogelijkheid voor fototoestel mits een fotoadapter. Meer gedetailleerde informatie vindt U in de detailhandel of bij:

NV TYROLIT BELGIUM · Afd. SWAROVSKI OPTIK
Bollinckxstraat 43 · 1070 Brussel · Tel. (02) 521 53 95 · Fax (02) 521 62 04

DE VOS

Gustaaf Lenaerts

De Vos. Iedereen kent hem wel van de verhalen in de kindertijd. Reintje de sluwe kippenrover. Ikzelf vervang het woord sluw meestal door het woord schuw. Het dier wordt al decennia lang verbeterd. Hij wordt dé verspreider van hondsdelheid genoemd. Men noemt hem een meedogenloos uitroeier van het wild. Wie dit laatste gelooft, kent ons Reintje niet echt.

Vossen zijn solitaire dieren of leven in kleine families, bestaande uit een rekel (mannetje) en een moertje (vrouwje) met soms één of meerdere dochters.

De grootte van hun leefgebied of territorium hangt in de eerste plaats af van het daar aanwezige voedsel en van de nest- en schuilgelegenheid. De voedselsamenstelling varieert nogal per gebied. Zo bestaat het vossevoedsel in de Antwerpse Noorderkempen voornamelijk uit konijnen, muizen en ratten (75%), vogels (10%), bessen, vruchten en maïs (10%) en uit insecten (kevers) (5%). Door deze voedselkeuze beperken Vossen aanzienlijk de schade die knaagdieren aanrichten in aanplantingen en akkerbouw.

Een Vos stelt "eisen" aan zijn prooi. Het bemachtigen van deze mag niet meer energie kosten dan het voor de Vos oplevert. Een prooidier mag niet te sterk (groot) zijn. Dan is de kans op succes gering en kost het jagen teveel energie. Voor reeds dode dieren is de maximum grootte onbelangrijk. Ze bieden immers geen weerstand en zijn aldus een welkome prooi.

Alhoewel ook wel eens gezonde dieren gepakt worden, zijn het bij predatie meestal de oude en de zieke (besmette) exemplaren die het eerst uit de prooidierpopulatie worden verwijderd (omdat deze gemakkelijk te vangen zijn) waardoor een belangrijke infectiebron wordt weggenomen. Denk bijvoorbeeld aan myxomatose of konijnenziekte.

De beschikbaarheid van voedsel speelt een belangrijke rol bij het voortplantingssucces. Er bestaan vermoedens dat het aantal moeren dat niet drachtig wordt, toeneemt naarmate de populatiedichtheid groter wordt. Dit zou een mechanisme zijn voor aantalsregulatie. In fel bejaagde vossenpopulaties, waar veel Vossen een onnatuurlijke dood vinden, zijn de worpen meestal groot. Ook hormonale invloed via de hormonen van prooidieren speelt mee bij de interne voortplantingsregulatie.

Vos in klem gevangen.

foto: G. Lenaerts

Vossen kunnen éénmaal per jaar jongen krijgen. De paartijd (rans) van de Vos ligt in de maanden december tot februari. Na een draagtijd van ongeveer 52 dagen worden eind maart of begin april de één tot veertien (de zeldzame, grote nesten van méér dan 10 jongen zijn bijna altijd het resultaat van 2 worpen in één hol), maar meestal vier tot zes, jongen geboren, in een klein en onopvallend hol of soms bovengronds, verstopt in een dichte begroeiing. De oogjes van de jongen gaan open na een dag of twaalf. Na drie of vier weken zetten zij hun eerste stapjes buiten het hol. Tegen die tijd verhuist de familie meestal naar een groter hol. Bij de minste verstoring verlaten zij het hol en pendelen dan tussen verschillende hollen. Vanaf september beginnen de jongen, vooral de mannetjes, te zoeken naar een eigen territorium. Op deze zoektochten sneuvelen veel jonge rekels, door het toeneemende verkeer, maar in het bijzonder door de jagers die in de Vos hun rivaal zien of hun rechtstreekse concurrent.

In onbejaagde populaties worden de

moertjes ongeveer vijf tot zes jaar en sterven daarna een natuurlijke dood, weggekropen in een hol. Rekels worden na een jaar of vier, vijf weggejaagd door een jongere gast, en zwerven nog een korte tijd tussen de territoria van andere Vossen door. In gevangenschap kunnen Vossen wel veertien jaar oud worden.

Jagers beschuldigen de Vos ervan de voornaamste verspreider van hondsdelheid te zijn. Soms verschijnen er in de pers artikels over gesignaleerde "hondsdolle Vossen". Deze berichten komen dikwijls uit jagersmiddens en dienen als alibi om klopjachten te organiseren. Vele jagers bestempelen een Vos als hondsdel op zicht, terwijl een dierenarts niet met 100% zekerheid hondsdelheid kan vaststellen. Dit kan voor België enkel in het Pasteurinstituut. Volgens dit instituut komt in Vlaanderen al sinds jaar en dag geen hondsdelheid meer voor. Voor Wallonië was er in 1993 slechts één alleenstaand geval gevonden, en dan nog in het uiterst zuidelijk puntje van België. Hondsdolheid of rabiës

treft trouwens niet enkel de Vos, maar ook regelmatig Reeën, honden, katten, vleermuizen, runderen en muizen. In West- en Midden Europa sterven per jaar gemiddeld slechts 3 mensen als gevolg van rabiës, waarvan één buiten Europa besmet is. Hoewel rabiës angst veroorzaakt en dikwijls in de publiciteit komt, blijkt het als doodsoorzaak van mensen slechts een zeer geringe rol te spelen. In streken waar hondsdoelheid voorkomt wordt op grote schaal lokaas uitgelegd met een vaccin erin (orale vaccinatie). Het vaccin wordt vervolgens door de slijmvliezen in de mond in het lichaam opgenomen en veroorzaakt daar een immuniteit dat zowel in hoge als lage dosering werkzaam is.

Men beweert ook wel eens dat de vaccinaties er de oorzaak van zijn dat de Vos zich uitbreidt. Deze veronderstelling is onjuist gezien de vaststelling dat de Vos zich ook uitbreidt in gebieden waar nooit werd gevaccineerd, zoals in Brabant, Henegouwen en Oost-Vlaanderen. De veelheid aan Vossen

en aan andere soorten met een veelzijdig voedselpatroon is veeleer toe te schrijven aan wijzigingen die in de leefomgeving van deze dieren zijn te weeggebracht en aan een verminderde verdelgung. Rabiësbestrijding door afschot of door vergassing werkt negatief. Door het uitmoorden van Vossen krijgt men vacua en gaat men Vossen van andere territoria, of zelfs zwerven de Vossen aantrekken, waaronder mogelijk besmette dieren.

Na dit alles kan men de Vos niet meer beschuldigen van al die laster die hij al jarenlang meedraagt. Toch worden er ieder jaar veel Vossen om het leven gebracht. Moederdieren worden afgeschoten en hun jongen sterven een hongerdood. De gedode dieren gaan naar "preparateurs" om er opgezet te worden. Soms worden ware "taferelen" gemaakt: een vossemoeder met jongen of zelfs een heel gezin. Liefhebbers blijken daar flink wat geld voor over te hebben.

Ook vossehuiden zijn de jongste tijd weer in trek. Ze worden gelooit en sie-

ren tafels, muren of kasten van jagers en andere gegadigden.

Jagers respecteren de schoontijd (= jachtverbod van 1 februari tot 30 juni) nauwelijks en zetten nog steeds klemmen of graven buchten uit, ook al is dit allemaal door de wet verboden.

Tot op heden wist de Vos zich te handhaven. Blijft alleen de vraag: "Hoelang nog...?"

Als U meer wil weten over de inlandse roofdieren, kan U het boekje "Roofdieren in België en Nederland" bestellen bij de NCBR door overschrijving van 170 F. op rekeningnummer 068-0776500-42 onder vermelding van "Roofdieren in België en Nederland".

U kan ook lid worden van NCBR en tegelijk het tijdschrift "Zoogdier" ontvangen. Vraag een proefnummer en informatie bij de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren, Postbus 98, 2180 Ekeren 1.

Alles wat U hoort te weten over vossen

"Vossen" is een uitgave van de Stichting Kritisch Faunabeheer en VZZ (Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming), in samenwerking met de Nationale Campagne Bescherming Roofdieren en de NVBD. Het boekje werd geschreven door bioloog Jaap Mulder in samenspraak met Dirk Criel, medewerker en tot voor kort voorzitter van de NCBR, die ervoor zorgden dat het boekje zowel in Nederland als in België actueel en correct van toepassing is.

Het handelt over de Vos in al zijn aspecten. Zo wordt er o.a. aandacht besteed aan de verspreiding, de voedselkeuze, het gedrag en het familieleven van de Vos. Het is echter ook de bedoeling de alom heersende vooroordelen over de Vos voor eens en altijd de kop in te drukken.

Gezien het de bedoeling is een zo breed mogelijk publiek te bereiken en te sensibiliseren, werd er speciale aandacht besteed aan een aangename en vlotte schrijfstijl.

Tevens hopen wij dat het verhaal van de Vos, mensen in het onderwijs zal inspireren hun leerlingen begrip

te leren opbrengen voor deze diersoort die meestal ten onrechte in een kwaad daglicht wordt gesteld.

De Vos heeft recht op een volwaardige plaats in onze fauna!

U kan "Vossen" bestellen door overschrijving van 100 F op het rekeningnummer 068-0776500-42 van de

NCBR, Postbus 98, 2180 Ekeren 1, met de vermelding "Vossen".

Paul Roijers, coördinator NCBR

PADDENOVERZET 1993

Bart Hellemans

Elk jaar als ik aan de verwerking van de overzetresultaten begin, sta ik nog altijd verbaasd over de hoeveelheid formulieren die ik moet verwerken. Normaliter kent alles een hoogtepunt en zou men denken dat de acties op het toppunt waren gekomen, maar niets is minder waar. Gelukkig voor onze amfibieën blijken de overzetacties nog niet weg te deemsteren maar blijven ze in stijgende lijn gaan.

Ook de media spelen elk voorjaar in op de overstekende padden en onbewust hebben ze vorig jaar een nieuwe plaats aangebracht.

De Werkgroep Hobokense Polder (WHOP) had via een krant een oproep gedaan om vrijwilligers aan te trekken voor hun overzet.

Een lezeres liet zo weten dat er in Brasschaat ook een plaats was waar padden de weg overstaken. WHOP nam contact op met HYL A en gaf tevens nog namen door van mensen die zich als vrijwilliger hadden opgegeven en die in de buurt van Brasschaat woonden.

Zelf was ik eerst gaan kijken of er inderdaad trek was en ja hoor, de padden en kikkers waren aanwezig. Een eerste afspraak met alle doorgegeven mensen werd bepaald. Natuurlijk trokken er die avond en de daaropvolgende weinig of geen padden. Ik stond voor schut maar dit is een klassiek probleem want ik heb nu eenmaal geen

kristallen bol om te zien wanneer de piekavond komt.

Gelukkig bleven sommigen volharden en kunnen nu getuigen dat het toch de moeite loont.

Op 14 maart stonden mijn vrouw en ik er echter alleen voor en dit was natuurlijk de piekavond.

Uit alle resultaten bleek de periode tussen 14 en 18 maart de meest intensieve trek aan te geven.

Toch kregen we die bewuste avond hulp uit onverwachte hoek. Een politiejeep met twee agenten, die eerst erg argwanend waren over onze bedoelingen, ontpopte zich tot enthousiaste natuurliefhebbers. De agenten (letterlijk) der wet schakelden zelfs hun zoeklicht in en werden er die avond om en bij de 231 padden overgeholpen.

Jammer genoeg heb ik ook "nep overzetters" mogen meemaken d.w.z. mensen die graag een Gewone pad of Bruine kikker mee wilde nemen om in

hun tuinvijvertje los te laten. Dit kan en mag niet toegelaten worden! Als deze diertjes niet spontaan uw vijver bevolken dan zal deze niet geschikt zijn voor amfibieën. Meestal is de reden dat er vissen in de vijver aanwezig zijn en moet er een keuze worden gemaakt. De allerbelangrijkste reden dat geen amfibieën mee naar huis mogen, is uiteraard de wet van 22 september 1980.

Positief nieuws kwam weerom uit Zonhoven waar een Boomkikker en een 20-tal Heikikkers werden overgezet.

Andere overzetters kregen de Kamsalamander op bezoek en ook dit dier is nog altijd een aangename verschijning.

Rest mij nog iedereen succes toe te wensen met de komende overzet alhoewel ik zelf een beetje op non actief zal staan want een kleine overzetter zal in de trekperiode zijn longen open trekken.

Foto: B. Odeur

Gewone pad

Paddenoverzet 1993 - Provincie Oost-Vlaanderen

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
ST.-NIKLAAS - Kiemerstraat		actie gepland voor 1994				238	—	—
LOKEREN (+ EKSAARDE)								
- Waasmunsterbaan	440	2	—	1	29	—	—	—
- Doorslaar	105	—	—	—	6	—	—	—
KRUISSHOUTEM-LOZERE - Kasteelstraat	481	—	—	—	29	—	—	—
OUDENAARDE - Braambrugstraat	789	313	—	3	44	23	—	—
SERSKAMP - Eedgoed	756	17	5	335	47	—	—	47
MERELBEKE - Liedermeerseweg	945	27	3	65	19	—	—	6

Paddenoverzet 1993 - Provincie West-Vlaanderen

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
WESTOUTER								
- Sulferberg	86	1	—	6	28	—	—	5
- Ponderosa	1391	6	1	14	33	—	—	—
KEMMEL - Bergstraat	708	149	—	—	7	1	—	—
OOSTKAMP								
- Wilgenbroeklaan	437	—	—	129	19	—	—	4
- Legeweg	171	12	—	—	22	—	—	—
TORHOUT								
- Kershouwkwensstraat	21	172	—	14	—	—	—	—
- Bakvoordestraat	189	2	—	18	6	—	—	—
- Slingerstraat	273	1	—	13	49	—	—	—
HERTSBERGE - Lemmersdreef	42	8	—	1	4	—	—	—
BEERNEM - Ruweschuurstraat	118	8	—	1	68	—	—	1

Paddenoverzet 1993 - Provincie Limburg

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
HEUSDEN-ZOLDER								
- Meylandtlaan	266	—	9	1	59	—	—	—
- Laambroekstraat	388	1	9	3	96	—	—	—
ZONHOVEN								
- Molenschansweg	305	114	29	6	84	20	—	—
- Ballewijerweg	159	499	70	16	21	16	—	—
HASSELT								
- Borggravevijverstraat	1062	75	1	1	130	1	—	—

Paddenoverzet 1993 - Provincie Brabant

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
SINT-PIETERS-LEEUEW								
- Hoogstraat	824	84	—	38	122	6	—	10
SCHAFFEN								
- Kelbergenstraat	395	75	—	—	15	4	—	—
TREMELO								
- Nieuwstraat	754	—	—	1	77	—	—	—
OVERIJSE								
- Diverse plaatsen	1347	106	—	44	—	—	—	—
WINKSELE								
- Vilvoordsebaan	72	—	—	1	9	—	—	—
HUMBEEK								
- Voordestraat	151	16	—	66	38	1	—	3
MERCHTEM (OSSEL)								
- Poverstraat	646	134	9	216	55	1	—	22
TIELT-WINGE								
- Turfputvijvers	151	35	—	—	—	—	—	—
- Gempvijvers Winge	32	2	—	—	—	—	—	—

Paddenoverzet 1993 - Provincie Antwerpen

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
ZANDHOVEN - Bisschoppenbos	236	9	—	8	15	1	—	—
VORSELAAR - Heike	585	—	—	—	131	—	—	—
- Heirbaan	135	7	8	4	—	—	—	—
HOBOKEN - Polderstad	369	61	—	23	73	4	—	4
BRASSCHAAT - Kerkedreef	484	74	—	4	61	13	—	—
OUD-TURNHOUT - Bergstraat	408	42	14	—	130	5	7	—
BEERSE - Toekomstlaan	465	—	—	58	15	—	—	—
- Oostmalseweg	34	37	2	136	5	9	—	4
- Langekwikstaart	162	25	1	13	25	1	—	—
- Witven	907	95	3	68	121	9	1	13
PUURS (LIEZELE) - Hof Ter Bollendreef	Tunnel				62	—	—	—
DUFFEL - Segershof	354	—	—	—	35	—	—	—
HEIST O/D BERG - Spekstraat (Hallaar)	648	2	—	—	232	1	—	5

TOTALEN

	Overgezet				Slachtoffer			
	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus	Gewone pad B. bufo	Bruine kikker R. temporaria	Groene kikker R. esculenta	Salamander alg. Triturus
Oost-Vlaanderen	3516	359	8	404	412	23	0	53
West-Vlaanderen	3436	359	1	196	236	1	0	10
Brabant	4372	452	9	366	316	12	0	35
Limburg	2180	689	118	27	390	37	0	0
Antwerpen	4787	352	28	314	905	43	8	26
Eindtotaal	18291	2211	164	1307	2259	116	8	124
Aantal gemeente: 32								

5 v o o r 1 2

De lijdensweg van de Doornpanne te Koksijde

Voor onze Wielewaalafdeling Westkust, met 28 jaar werking, is het gezegde "l'histoire se répète" zeker van toepassing. Voor het natuurreservaat De Doornpanne, dat ons zo nauw aan het hart ligt, moeten we steeds opnieuw in de bres springen: golfterrein, woonuitbreiding, overbetreding, verstuing, reliëfwijzigingen, alarmerend laag grondwaterpeil met veruiging tot gevolg, vernieling van grote percelen struweel en mosduintjes door IWVA, onderhoudswerken, uitbreiding waterwinningsputten!!! Achter deze totale aftakeling stond blijkbaar nog geen punt.

U zal wellicht via de pers over het nieuwe IWVA-offensief gelezen hebben. De intercommunale vroeg twee vergunningen voor waterwinning aan. Deze aanvragen staan rechtstreeks in verband met de realisatie van het MEWAR-plan. De titel klinkt mooi! Milieu-, Ecologie-, Water-, en Recreatieplan voor de duingebieden. Een eerste vergunningsaanvraag betrof een categorie C voor dieptewaterwinning in de Landiaanzanden, een bodemlaag op ong. 150 meter diep. Om de effecten op de vegetatie van deze vorm van waterwinning in de Doornpanne te bestuderen, raadpleegde de IWVA het Instituut voor Natuurbehoud. De conclusie van het onderzoek luidde:

"Vanuit ecologisch en natuurbehoudsoogpunt zijn er geen bezwaren van hydrologische aard tegen de winning van Landiaanzanden in de Doornpanne. De aanleg van leidingen en boorputten kan echter wel een zware en permanente aanslag inhouden op de natuurwaarden van dit gebied".

Voor de IWVA bleek alleen de eerste zin belangrijk. Zij verkondigde dan ook luid dat zelfs het Instituut voor Natuurwetenschappen volledig achter haar plannen stond. Zij behield wel, ondanks de duidelijke vermelding, volledige stilte over de zware gevolgen van de aanleg van de infrastructuurwerken op het broze duinmilieu. Wielewaalafdeling Westkust tekende hiertegen dan ook bezwaar aan.

De Doornpanne

foto: J. Gaytant

Een volgende vergunningsaanvraag betrof een categorie B voor grondwaterwinning op het militair vliegveld van Koksijde, ten zuiden van de Fluithoekweg. Deze vergunning vormt in feite de basis van het irrigatieproject met open kanalen voor de Doornpanne. Zij vormt de ruggegraat voor de realisatie van het MEWAR-plan. Zonder deze vergunning wordt de realisatie van dit plan bijna onmogelijk. De aanvraag onder een kat. B in plaats van een kat. C had enkel de bedoeling de vergunning in alle stilte en zo vlug mogelijk binnen te rijden.

Nochtans vereist grondwaterwinning ten behoeve van een openbare drinkwatervoorziening een kat. C. Een kat. C impliceert echter een veel langere procedure met een uitgebreid openbaar onderzoek, en er is een herziening van het gewestplan nodig, om de status van militair domein te wijzigen naar waterwinningsgebied. Daarbij komt dat een vergunning B verleend wordt door de Bestendige Deputatie van de provincie, terwijl een vergunning C verstrekt wordt door de bevoegde minister. Politiek bekeken zal de IWVA vlotter een vergunning B dan C verkrijgen.

Voor het verrechtvaardigen van de aanvraag B i.p.v. C manipuleert de IWVA

het begrip grondwaterwinning tot proces of infiltratiewater. Het gewonnen water wordt eerst in de Doornpanne geïnfiltreerd en pas daarna als grondwater naar boven gehaald!

Samengevat kan het voor Wielewaalafdeling Westkust niet dat de aanleg van een kunstmeer (opp. 4,4 ha!!!) het natuurreservaat landschappelijk spectaculair wijzigt, dat 5 ha. duingebied verdwijnt, 2 ha. bos sneuvelen, en dat de aan- en afvoerkanalen 25.000 kubieke meter duizend doen verzetten!

Wielewaalafdeling Westkust tekende ook hiertegen bezwaar aan en vroeg om de tussenkomst van Minister De Batselier. Wij vragen onze beleids mensen dan ook geen vergunningen voor nieuwe waterwinning in de duinen goed te keuren, en op termijn waterwinning in de duinen af te bouwen.

Juist voor het ter perse gaan kreeg Wielewaalafdeling Westkust van Minister De Batselier de bevestiging dat de vergunning voor de openbare drinkwaterwinning wel degelijk door hem dient gegeven, en niet door de Bestendige Deputatie.

Jose Gaytant, voorzitter
Wielewaalafdeling Westkust

Natuurgebied De Kevie - Groot Meers te Tongeren

Wielewaal-afdeling Zuid-Limburg

Oude Jekerarm.
Foto: B. Odeur

Gewone pad.

Foto: B. Odeur

HET GEBIED

Het Wielewaalreservaat "De Kevie - Groot Meers" bevindt zich centraal in de alluviale vlakte van het brede Jekerdal ten oosten van Tongeren, tussen Blaar, Klein Mal en de vroegere spoorweg (nu fietspad). De "Kevie" (latijn: cavea = kelder) vormt samen met de rietmoerassen van het "Groot Meers" (meers = moeras) en het "Hardel" (del = laagte) drie venige depressies in het "Park van de Oostelijke Jeker". Dit park is 160 ha groot en behoort ondermeer omwille van zijn gunstige ligging tot de meest waardevolle

drongen naar de beekdalen, hellingbosjes, holle wegen en andere kleine landschapselementen. In dit rijke landbouwgebied is het behoud van dergelijke kleine elementen van essentieel belang als schakel tussen de schaarse entiteiten zoals "De Kevie - Groot Meers".

DE BIOLOGISCHE RIJKDOM

Meer dan 300 soorten hogere planten komen er voor: Grote ratelaar, Waterdrieblad, Waterviolier, Draadereprijs, Pijlkruid en enkele orchideeënsoorten (o.a. Brede orchis en Vleeskleurige orchis) zijn

Vleeskleurige orchis

Foto: B. Odeur

Egel

foto: B. Odeur

landschappen van Zuid-Limburg. Naast de drie venige depressies maken enkele beemden deel uit van het reservaatgebied.

Het landschap in het gebied wordt bepaald door drassige terreinen met natte ruigten, rietkragen, moerassen, struwelen, beemdweiden, houtkanten en dichte hagen.

EEN ZELDZAAM GEWORDEN STUKJE NATUUR IN HASPENGOUW

Omwille van het voorkomen van vruchtbare leemgrond wordt de natuur in dit deel van Haspengouw reeds van oudsher sterk beïnvloed door menselijke activiteiten ten behoeve van voedselproductie. Het echt natuurlijke landschap is er zeer schaars geworden en is terugge-

zeker het vermelden waard. Het gebied is bryologisch rijk. Diverse waardevolle mossoorten zijn aanwezig: *Frullania dilatata*, *Herzogiella seligeri*, *Orthotrichum lyellii*, *O. tenellum*, *O. straminium*, *O. rupestre* var. *franz*, *Tortula marginata*, *T. papillosa*, *Ulota crispa* en *U. bruchii*.

De grote verscheidenheid aan landschapselementen en de grote rust die in het gebied heerst, staat borg voor een groot aantal diersoorten. Het aantal soorten broedvogels dat in de loop van de afgelopen jaren aangetroffen werd, bedraagt 74 waarvan er vele karakteristiek en zeldzaam zijn; Wespendif, Bruine kiekendief, Boomvalk, Watersnip, Bosuil, Ransuil, IJsvogel, Kleine bonte specht, Grote gele kwikstaart, Nachtegaal, Sprinkhaanrietzanger, Kleine kare-

kiet, Vuurgoudhaantje, Glanskop, Boomklever, Wielewaal, Europese kanarie, Putter, Goudvink en Appelvink zijn enkele voorbeelden van niet alledaagse vogels die in dit gebied broeden. Ook de Waterral komt er voor en broedt er waarschijnlijk. Naast de rijke avifauna zijn er nog meldingen van tal van soorten zoogdieren (Boommarter, Vos, Das,...), amfibieën (Bruine en Groene kikker, Alpenwatersalamander, Kleine salamander,...) en meerdere vissoorten. Dan hebben we het nog niet gehad over de hoge diversiteit aan insecten en andere ongewervelden.

BESCHERMING

Het "Park van de Oostelijke Jeker" werd bij Ministerieel Besluit van 2

Grote bonte specht

Foto: B. Odeur

Ijsvogel

foto: B. Odeur

september 1985 gerangschikt als landschap. Dit betekent ondermeer dat allerlei ingrepen en werkzaamheden in het gebied aan een aantal restricties onderworpen zijn. De ontwikkeling van het natuurgebied startte in 1987. In dat jaar droeg de stad Tongeren een tiental hectaren, gelegen in de "Kevie" en het "Groot Meers", aan de Wielewaal over in erfpacht. Vanaf 1990 werd door de Wielewaal-afdeling Zuid-Limburg een zeer actief aankoopbeleid gevoerd. Dit resulteert medio 1994 in een totale beheerde oppervlakte van ruim 55 ha.

BEHEER

Een van de prioritaire maatregelen is zeker het herstellen van het oor-

spronkelijke beheer. Een volledig beheersplan met de beheersdoelstellingen voor het ganse gebied werd uitgewerkt. De sterke verruiging dient teruggedrongen te worden door het herstellen van het oorspronkelijke maai- en graasbeheer. Ook het terug herstellen van het vroegere waterpeil, wat in de praktijk neerkomt op een verhoging, is van essentieel belang voor het behoud en/of terugwinnen van diverse kritische plante- en diersoorten. Met dit doel werden enkele dammetjes gebouwd. Meerdere hectaren kaprijpe Canadapopulieren werden geveld en reeds deels vervangen door streekeigen soorten. Hagen, heggen, houtkanten en knotwilgenrijen werden aangeplant. Voor amfibieën en reptielen werden oude poelen hersteld.

SAMEN BEREIKEN WE MEER

Een natuurreservaat uitbouwen en beheren doe je niet van de ene dag op de andere; bovendien is steun, begrip en samenwerking met velen onontbeerlijk.

Met het Stadsbestuur van Tongeren bestaat een vlotte samenwerking. De materiële en logistieke steun welke zij leveren, is van het grootste belang. Leefmilieu Tongeren steunt het project zowel financieel als te velde. Met de landbouwers en de jagers bestaat er een gezond overleg en samenwerking. Waar mogelijk worden de plaatselijke landbouwers betrokken bij het beheer via maaiafspraken en begraa-

zingsinitiatieven. Met de jagers werden constructieve afspraken gemaakt en zal in de toekomst samen-gewerkt worden in een wildeheers-eenheid.

Ook de plaatselijke bevolking wordt zo maximaal mogelijk bij het project betrokken. Regelmatig worden natuurwandelingen georganiseerd voor het grote publiek. Scholen en jeugdverenigingen voeren regelmatig beheerswerken uit in dit gebied.

UW STEUN IS WELKOM

Beheren en aankopen van reservaten kost geld, veel geld. De gewaar-

Monoliet met wandelroutes

Foto: B. Odeur

Groot hoeftblad

Foto: B. Odeur

deerde tussenkomsten van de Vlaamse Gemeenschap, de provincie Limburg, het WWF, de Koning Boudewijnstichting en Leefmilieu Tongeren zijn hierbij onontbeerlijk. Dit betekent echter ook dat wij als plaatselijke Wielewaalafdeling, naast al deze steun, jaarlijks een belangrijk bedrag zelf moeten zien samen te brengen. Hiertoe worden allerlei acties ondernomen. Langs deze weg willen wij nogmaals beroep doen op iedereen die de natuur een warm hart toedraagt. Uw giften worden zeker tot de laatste frank zinnig besteed. Draag Uw steentje bij aan het veilig stellen van stukken waardevolle natuur. Zo kunnen ook de volgende generaties er nog van genieten. Bedenk dat voor schenkingen vanaf 1.000 F een fiscaal attest afgeleverd wordt. Het

De Kevie (met in de achtergrond de Blaarmolen)

Foto: B. Odeur

rekeningnummer van het reservatenfonds van "De Kevie - Groot Meers" is 035-1551799-34.

GEINTERESSEERD

Bent U geïnteresseerd in dit project of in de werking van de Wielewaal, neem gerust contact op met één van de conservators of wordt lid van de Wielewaal. Voor 600 F bent U samen met het ganse gezin lid. Hiervoor ontvangt U naast de nationale tijdschriften "De Wielewaal" (6 x per jaar) en "Oriolus" (4 x per jaar) ook elk kwartaal ons afdelingsblad "De Maretak" met nieuws over onze reservaten en een wandel- en excursiekalender.

NATUURWANDELINGEN

Op drie plaatsen werden informatiepanelen aangebracht. Drie wandelroutes doorheen het gebied werden volledig van een bewegwijzering voorzien. Het gebied is op de wandelpaden toegankelijk voor mensen die een natuurwandeling willen ondernemen. De geïnteresseerde wandelaar dient er wel rekening mee te houden dat een deel van het gebied tijdens het broedseizoen gesloten is. Dit is duidelijk aangegeven. Gelieve deze richtlijnen in het belang van de natuur te respecteren. De Wielewaal Zuid-Limburg organiseert regelmatig wandelingen in het

reservaat. Op aanvraag zijn voor scholen, verenigingen en andere groepen wandelingen mogelijk mits afspraak met een van de conservators.

Voor inlichtingen kunt U terecht bij: Roger Nijssen, Wildbroekstraat 14, 3700 Tongeren, Tel. 012/23 53 60
Benny Odeur, Rode Kruislaan 26, 3700 Tongeren, Tel. 012/23 31 58

Tekst: Jaco Vangronsveld
Foto's: Benny Odeur

voor u gesprokkeld

Samenstelling: R. De Fraine

Bronnen: Bird Census News 6/2, British Birds 87/3, De Giervalk 81/3-4, De Takkeling 1/1, Der Ornithologische Beobachter 90/4, het Vogeljaar 42/1, Ornis Svecica 3/3-4, SOVON-Nieuws 7/1.

* In 1993 broedden er in Oost-Groningen (Nederland) 26 paar Grauwe kiekendieven op braakgelegde landbouwpercelen. Het aantal broedparen bleef ten opzichte van vorig broedseizoen toenemen ondanks het slechte muizenjaar en de slechte weersomstandigheden in juli. Een muizenonderzoek, waarbij levende muizen in inloopvalletjes kortstondig worden gevangen gehouden, bleek in een kiekendievenbiotoop niet zo'n beste keuze: de acht valletjes werden in de buurt van het nest (leeg...) teruggevonden.

* Bij 160 prooiresten gevonden op een buizerd-

nest in 1992 en 1993 in Berkenheuvel, Drenthe (Ned) bleken er elf Hazelwormen te zijn. Daarmee kunnen Hazelwormen tot de lichte prooien van Buizerden worden gerekend.

* De gecontroleerde territoria voor Visarenden in Letland groeide van 29 paren in 1987 naar 60 in 1993. Het succes wordt toegeschreven aan o.a. het broeden in kunstmatige nesten. De helft van de 70 bekende broedparen Visarend gebuiken zulk een nest. Ook Zeearenden nemen in Letland kunstnesten aan waardoor ook bij deze soort het aantal broedparen een stijgende lijn vertoont.

* Systematische tellingen van trekkende Houtduiven in de Franse Pyreneeën tonen een duidelijke afname: in 1988 werden op één telpost 1,05 miljoen voorbijvliegende vogels geteld, tegen slechts 450.000 in 1992. Deze daling is al een tijd bezig. In de "pantières" waar Houtduiven met netten worden gevangen en gedood voor consumptie, liepen de aantallen terug van 40.000 gedode vogels in 1950, tot 30.000 in 1970 en 15.000 in 1988. De 10 vanginstallaties bleven dezelfde in 40 jaar en omdat het om commerciële activiteiten gaat, werden de aantallen gevangen duiven strikt genoteerd.

* Het aantal broedgevallen van Rode wouw, Geelpootmeeuw, Witgatje en Cirlegors in Oostenrijk neemt elk jaar toe. Deze positieve trend is ook bekend voor Zwarte ooievaar, Slechtvalk en Oehoe. Kleine torenvalk en Roodkopklauwier zijn er sinds 1981 uitgestorven en Lepelaar, Roodpootvalk, Morinelplevier, Scharrelaar en Klapekster ondergaan weldra hetzelfde lot.

* De gemeenteraad van Texel heeft zich de laatste decennia herhaaldelijk uitgesproken tegen aanwijzing van Texel als Nationaal Landschap en tegen aanwijzingen van de duinen als Nationaal Park. In geen enkele beschouwing van de plaatselijke politieke partijen (CDA, Groen Links, PvdA, Texels Belang, VVD en

twee onafhankelijken) in oktober 1993 komt het woordje 'vogels' voor! Een ander woord zoals 'natuur' duikt af en toe op maar vaak in een redelijk negatief verband. Ook het woord 'milieu' wordt vaak genoemd, evenzeer in een negatieve context. Het blijkt dus duidelijk dat de natuurbescherming op Texel niet van binnen maar van buitenaf wordt gevoerd.

* In de jaren 1920-1930 begon de achteruitgang van de Grauwe gors in Groot-Brittannië. Na een stabilisering werd de grote afgang vanaf het eind van de jaren '70 zo erg dat deze zo veel voorkomende akkervogel bijna uitgestorven is in Ierland, Wales, het westen van Schotland en Zuidwest-Engeland. Andere landbouwmethoden, die o.a. het wintervoedsel van deze vogels bijna tot nul herleiden, liggen aan de grondslag van deze neergang die zich ook elders in West-, Noord- en Zuid-Europa manifesteert. In Oost-Europa waar de landbouwmethoden nauwelijks veranderd zijn, houdt de Grauwe gors stand.

* Geschat aantal broedparen van enkele vogelsoorten in (verenigd) Duitsland:

Ooievaar	3.400,
Brilduiker	5.000,
Middelste zaagbek	1.700,
Rode wouw	25.000,
Visarend	150,
Kraanvogel	3.700,
Oehoe	500,
Hop	400,
Draaihals	29.000,
Paapje	66.000,
Krekelzanger	1.500,
Buidelmees	3.000,

Grauwe gors, een soort die in vele Westeuropese landen sterk achteruit gaat.
foto: A.C. Zwaga

Klapexster 2.000 en Ortolaan 3.000.

- * Op 26 januari 1994 werd in Nederland een nieuwe lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten uitgebracht. In totaal werden 57 soorten geselecteerd.

Nieuwe soorten in vergelijking met de vorige lijst zijn: Dodaars, Eider, Rode wouw, Visdiefje, Steenuil, Groene specht, Draaihals, Kuifleeuwrik, Roodborsttapuit, Raaf, Snor en Grauwe gors. Van de lijst werden Blauwborst, Boomleeuwrik, Grasmus en Gekraagde roodstaart afgevoerd.

- * Een gedeelte van de in België broedende en geboren Meerkoeten tracht tijdens zachte winters in ons land of in de nabije omgeving te overwinteren. Vreemde vogels die hier doortrekken of de winter doorbrengen, komen overwegend uit Nederland, Duitsland, Denemarken en de Baltische landen. Interessant te weten is ook dat de voorjaars trek van

de in ons land overwinterende Meerkoeten pas in april begint.

- * Op een overwinteringsplaats van Aalscholvers nabij Rome (Ita), werd een gestadige toename in de aantallen vastgesteld gedurende drie opeenvolgende winters (maxima: 3 5 0 - 7 0 0 - 1 0 7 0). Verschillende gekleurde vogels konden op hun herkomst in Denemarken en Duitsland bepaald worden. Het dagelijkse voedselritme vertoonde slechts één piek, namelijk in de vroege ochtenduren. De rest van de dag verbleven de Aalscholvers op dezelfde roestplaats als waar ze de nacht doorbrachten. Aan de hand van braakballen werd vastgesteld dat alle gewone vissoorten uit de Tiber als prooi genuttigd werden met uitzondering van de kleinste soorten en deze die 's nachts actief zijn.
- * Zweedse gehalsbande Grauwe ganzen die in Nederlandse Delta overwinteren hebben een be-

duidend grotere overlevingskans dan vogels die in Zuidwest-Spanje overwinteren: eerstewintervogels 90 versus 72% en adulten 94 versus 85%. Het grootste verlies treedt op tijdens de herfsttrek en wanneer de vogels in het overwinteringsgebied aankomen. Dit verschil heeft alles te maken met de jachtdruk in Frankrijk en Spanje. Zou het toeval zijn dat recent de aantallen overwinterende Grauwe ganzen in Zeeland toenemen en dat de ganzen een stopplaats in Noord-Spanje, Villafila (waar niet gejaagd wordt) aan het uitbouwen zijn tot een belangrijk overwinteringsgebied?

- * Vrouwtjes Sneeuwuil zijn beduidend groter dan mannetjes en deze hebben meer wit in hun vederkleed dan vrouwtjes. Daardoor hebben beide sexen in hun Zweedse overwinteringsplaatsen een andere voedselstrategie. Het blijkt dat mannetjes in hun witte vederkleed meer benadeeld zijn in een sneeuwrij win-

tergebied dan vrouwtjes. Vrouwtjes verdedigen vaak een winterbiotoop terwijl mannetjes van de ene naar de andere voedselplaats trekken.

- * Op een slaapplek van Kepen in Noord-Zwitserland waar 's winters 1 à 3 miljoen exemplaren samentroepen, werden de volgende predatoren opgemerkt: Rode wouw, Buizerd, Havik, Sperwer, Blauwe kiekendief, Slechtvalk, Torenvalk, Bosuil en Raaf.
- * Op het eiland Marion, halverwege Zuid-Afrika en Antarctica werden in 1949 vijf huiskatten ingezet. In 1977 waren dat er reeds 3.400 geworden die jaarlijks een half miljoen zeevogels verslonden. In 1977 werd een uitroeiingsprogramma ingezet; sinds 1991 werden er op het eiland geen katten meer waargenomen

WIELEWAAL-REIS NAAR TURKIJE

VAN MAANDAG 18 SEPTEMBER T.E.M. MAANDAG 3 OKTOBER 1994

Deze natuurreis naar Centraal- en Zuid-Turkije is zeer ornithologisch en doorkruist een gebied dat toeristisch minder bekend is. Rechtstreekse vluchten Brussel-Antalya heen en terug.

Bezoek aan volgende natuurgebieden:

- het Termessos Nationaal Park;
- het Burdur zoutmeer, bekend om zijn Witkopeenden;
- het heldere bergmeer Egirdir, met vele ralachtigen;
- het vogelrijke Hoyran-meer;
- het Beysehir-meer;
- het vogelrijke meer van Seyfe;
- het Tuz-meer, een der zoutste ter wereld;
- het Kolu-steppenmeer, waar eveneens Witkopeenden verblijven;
- de delta van de Göksu-stroom;
- de Köprülü-canyon, uitgeroepen tot nationaal park;

De cultuur en het natuurschoon worden natuurlijk niet vergeten. Zo bezoeken we o.a.:

- Antalya, meest bekende badstad van de Turkse riviera;
- Konya, een van de oudste steden ter wereld;
- Kappadocië, met zijn wonderlijke erosielandschappen en grotwoningen;
- de Ilhara-kloof;
- het grottencomplex Cennet en Cehennen;
- de antieke stad Aspendos.

Verblijf in 4 sterren-hotels.

Prijs: 46.000 F, fooien voor de chauffeur en de plaatselijke gids inbegrepen. Singelsupplement: 8.000 F.

Inschrijven door overschrijving van 20.000 F op postrekening nr. 000-0319785-73 van De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Reisbegeleider: F. Franckx.

ACTIVITEITENKALENDER

b= begin
e= einde
i= bijkomende inlichtingen
l= leiding
m= mee te brengen

JULI

1

Westland. Avondwandeling in de Blankaart. -i- 057/54 42 44 -b- 19.30 u. Kasteel Blankaart, Iepersteenweg 56, Woumen -l- G. Verhaeghe -e- 22 u.

2

Geraardsbergen. Beheerswerken in de Rietbeemd. -i- 068/33 51 06 -b- 9 u. brugje aan de Markerivier -l- G. Merlevede -e- 18 u.

Midden-Kempen. Barbecue + gezellig samenzijn met dia's Flevoland en de Veluwe. Inschr. 014/31 76 33 -b- 16 u. Voetbalterrein De Rollekens, Mol -l- F. Van Vlerken -e- 23 u.

Ninove. Beheerswerken Venenbroeken. -i- G. Rohaert 054/32 82 18 -b- 9 u. parking Schoenen Muys, Brakelsesteenweg, Outer -l- G. Rohaert -e-

Ninove. Plantenwerkgroep: beheren van terrein, bestuderen en inventarisatie van planten. -i- 054/33 03 03 -b- 9 u. reservaat Venenbroeken -l- G. De Munter -e- 12 u. -m- veldgids en loep.

Noorderkempen. Planteninventarisatie Kalmthoutse Heide. -i- 03/666 90 33, H. Lieckens -b- 8.45 u. parking Noord, Verbindingsweg, Kalmthout -l- J. Pinseel -e- 12.15 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietoet en leren determineren met flora's in het veld. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk Zevergem -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, flora, loep.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep: inventarisatie en determinatie. (D3 43 32) -i- 09/362 50 38 -b- 9 u. kerk Bottelare -l- K. Verhoeyen -e- 12 u.

3

Aalter. Fietstocht door de afdeling -b- 9 u. kerk te Aalterbrug -l- J. Pauwels -e- 16 u.

Denderland. Osbroekwandeling: Ecologie van het bos. -i- J. Van den Berghe 053/77 32 64 -b- 10 u. infobord reservaat, F. Blanckaertdreef, Aalst -l- G. Rohaert -e- 12 u.

Denderland. Het Molsbroek. -i- 053/77 32 64 -b- 14 u. bezoekerscentrum Molsbroek, Lokeren -l- J. Fosselle -e- 17 u.

Gent. Tocht in de plantentuin van U.G. -b- 10 u. Ledeganckstraat, Gent -l- H. Evrard -e- 12 u.

Geraardsbergen. Beheerswerken in de Rietbeemd. Info 068/33 51 06 -b- 9 u. brugje aan de Markerivier -l- G. Merlevede -e- 18 u.

Lier. Werkgroep Botanie: leren werken met de flora in Zevenbergenbos te Lier. -b- 13.45 u. fietsenstalling, station Lier -l- N. Van Aerschot -e- 17 u. -m- loep, flora.

Netevallei. Wandeling in natuurreservaat Het Goor: heideflora -b- 14 u. kerk Westmeerbeek -l- G. Ceulemans -e- 16.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 10 u. Bredase Dijk, Watingen, Oude Maai, Lommelkolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u. Turnhout. Uitstap naar Frans Segersreservaat. -i- 014/55 72 25 -b- 14 u. Brug achter restaurant "De Vier Jaargetijden", Stw. op Gierle 441, Turnhout -l- P. Prinsen -e- 17 u.

Vaartland. Natuurexploratie Zuidelijke Rupelvallei -b- 9 u. lokaal Withuis, Kerkplein, Blaasveld -l- F. Fierens -e- 17 u. -m- lunchpakket.

Zwalmvallei. Uitstap naar de vallei van de Loyisse (Maasvallei): evolutie van een oud fabriekstort naar een waardevol natuurgebied. -b- 7.45 u. Markt Zottegem -l- P. Declercq -e- 17 u. -m- picknick.

5

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie km hok E3 17 44 Denderhoutem -b- 18.30 u. kerkhof Aalst -l- P. Van den Bremt -e- 22 u.

Midden-Kempen. Plantendeterminatie -b- 19 u. parking NZM, Brug Mol-Donk -l- S. Van Reet -e- 22 u. -m- flora, loep, veldgidsen.

6

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Watinghuis, Watingen, Oude Maai, Lommelkolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

9

Antwerpen-Zuid. De Zwarte Beek: natuurwandeling met vogel- en plantendeterminatie -b- 13 u. station Oude God, Mortsel (eigen wagens) -l- H. Waeterschoot -e- 23 u. -m- stevig schoeisel, picknick, kijker.

Geraardsbergen. 9 en 10 juli: weekend naar de Ardennen: fauna en flora. Vooraf inschrijven 054/41 75 85 -l- W. Boonen Klein-Brabant. Beheerswerken: maaien Orchis. Rest van de week: elke avond hooi keren vanaf 19 u. -b- 9 u. Orchis, Boskant, Bornem -l- K. Grolus -e- 12 u.

Nat. Werkgr. Botanie. Planteninventarisatie van oevers Schipdonk- en Leopoldkanaal in de wijk Strobrugge (C2 15 4) -b- 9 u. weg Maldegem-Aardenburg, op brug over Leopoldkanaal -l- K. Dewaele -e- 17 u. -m- flora, loep, picknick, drank.

10

Antwerpen-Centrum. Landschapswandeling langs de Scheldeboorden van Kallebeek over Dendermonde naar Bazel. -b- 9.45 u. Kallebeekvijver, Hemiksem -l- K. Labens -e- 17 u.

Demervallei. Kwarekken in Westerlo: planten en vogels. -i- 013/77 68 14 -b- 8.30 u. kerk Bergom -l- G. Janssens -e- 12 u.

Mandelstreek. Wandeling in De Mandelhoek. -i- 051/20 44 93 -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- P. Desmet -e- 12 u.

Netevallei. Bezoek aan de plantentuin Florete Flores te Hallaar. -b- 14 u. Grote parking wandelbos Averegeten, Boonmarkt te Hallaar -l- R. Vertommen -e- 16.30 u.

Ninove. Wandeling Neigembos: thema water. -i- 054/33 03 03 -b- 14.30 u. kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem -l- G. De Munter -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Vlinder- en libellenwandeling in het Kraaibos te Moen. -i- 056/41.21.26 -b- 14 u. Sint Pietersbrugje, Kraaibosstraat, Moen -l- P. Casier -e- 17 u.

11

Noord-Limburg. Info-avond over het samenstellen van De Zonnedaauw. -b- 20 u. secretariaat, Oude Maai, Lommelkolonie -l- A. Mertens -e- 23 u.

12

Gent. Plantenwerkgroep: flora van Evergem-Kromvelde (C3 51 23) -b- 18.30 u. kerk van Belzele-Evergem -l- W. Sierens -e- 21 u.

13

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Watinghuis, Oude Maai, Lommelkolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

16

Noord-Limburg. 16-31 juli: Zomerstudiekamp; fauna en flora in het berglandschap van Noord-Bohemen, Tsjechi. -l- A. Mertens

17

Antwerpen-Zuid. Natuurwandeling in Fort 7 te Wilrijk -b- 9 u. Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- D. Van Nieuwenhuyse -e- 12 u.

Fruitstreek. Prooivogelexcursie in Overbroek-reservaat. -i- 011/48 62 10 -b- 8 u. Overbroek-reservaat, ingang naast voetbalterrein Gelmen V.V. -l- Y. Prinsen -e- 12 u.

Klein-Brabant. Plantentocht in Liezele -i- 03/889 14 39 -b- 14 u. kerk van Liezele -l- H. Mees -e- 17 u.

Nete en Aa. Familietocht naar de Rammelaars te Ham: flora. -i- 014/50.11.66 -b- 13.15 u. parking Klein Sas, Herentals, 14 u. ingang reservaat -l- W. Geenen -e- 17 u.

19

Fruitstreek. Vlinderexcursie in Overbroek-reservaat. -i- 011/48 62 10 -b- 14 u. reservaat Overbroek -l- Y. Prinsen -e- 17 u.

Midden-Kempen. 1) Inventarisatie planten in Griesbroek 2) Inventarisatie nachtvlinders -b- 19 u. Hulslen Straalmolen, De Witte Wereld -l- S. Van Reet -e- 24 u.

Westkust. Fauna en flora van de Fonteintjes -b- 13 u. Albert I-Monument, Nieuwpoort, 14 u. ingang De Fonteintjes, Blankenberge -l- J. Van Gompel -e- 17 u.

20

Brechtse Heide. Determinatie van de gele samengesteldbloemigen -b- 19.30 u. Herenhuis Scilla, A. Van de Sandelaan 4, Schilde -l- H. Lambrechts -e- 22 u. -m- loop, flora.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

21

'sHeerenbosch. Fietstocht doorheen het regionaal landschap -i- 052/33 46 76 -b- 10 u. Kerkplein, Malderen-Londerzeel -l- W. Van Ingelgem -e- 19 u.

22

Aalter. Nachtvlinders determineren. -i- 09/374 59 86 -b- 22 u. Pilkem (baan Ursel-Knesselare), Drongengoedweg (inrit militair domein) -l- M. Van Opstaele -e- 24 u.

23

Antwerpen-Zuid. Fietstocht doorheen de Netevallei -i- 03/455 92 79 -b- 8.30 u. station Oude God, Mortsel -l- T. Wuyts -e- 17 u. -m- fiets, picknick.

24

Antwerpen-Centrum. Uitstap naar de Stropersbossen in De Klinge -b- 13 u. Noordse Kerk, Grote Tunnelplaats, Antwerpen, 13.30 u. kerk van Het Kalf, De Klinge -l- R. Huysmans -e- 17 u.

Denderland. Dagtocht naar de Ardennen. -i- 053/77 32 64 -b- 7 u. station Aalst -l- N. De Smet -e- 17 u.

Geraardsbergen. Fauna en flora + historiek van de streek Goeferdinze-Zarlardinghe. -i- 054/41 75 85 -b- 19 u. kerk Goeferdinze -l- W. Boonen -e- 22 u.

Hoogstraten. Libellen- en vlindertocht in de Halsche Beemden en omstreken. -i- 03/315 90 40 -b- 14 u. Karel Boomstraat 44, Hoogstraten -l- W. Verschraegen -e- 17 u.

Vaartland. Vogelstudie Broek Denayer -b- 14 u. Sasplein, Klein Willebroek -l- A. Willemsen -e- 17 u.

27

Midden-Kempen. Avondwandeling door het Griesbroek -b- 19 u. Hulslen Straalmolen, De Witte Wereld -l- R. Convens -e- 21.30 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

29

Ninove. Werkgroep uilen: fietstocht. -i- 054/33 46 70 -b- 21 u. De Bospadde, Pollarebaan tussen Pollare en Ninove. -l- R. De Dyn -e- 23.30 u. -m- fiets met verlichting.

30

Geraardsbergen. Streekwandeling in Ellezelles -b- 18 u. Vesten Geraardsbergen -l- R. Stevens -e- 22 u.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie D3 54 31 en 33. -i- 09/362 50 38 -b- 9 u. kerk Oosterzele, 14 u. kerk Oosterzele -l- K. Verhoeyen -e- 17 u.

31

Midden-Kempen. Fietstocht door de Postelse natuur: fauna en flora. -b- 13.30 u. Brug Sas 3/De Maat, (weg Mol-Postel) -l- S. Van Reet -e- 17 u. -m- picknick.

Netevallei. Wiekevorstwandeling: natuur in een landbouwgemeente -b- 14 u. kerk Wiekevorst -l- S. De Roover -e- 16.30 u.

Rupelstreek. Daguitstap Biesbosch: natuurwandeling en boottocht. Inschr. 03/888 11 97 -b- 8 u. eigen wagens, Delhaize Reet (A12) -l- G. Van den Bossche -e- 17 u.

Scheldeland. Wandeling in de Rietbeemd: flora en fauna. -i- 09/369 33 42 -b- 13.30 u. Markt Wetteren, 14.15 u. kerk Overboelare -l- R. Clinckspoor -e- 17 u.

Turnhout. Vissen en waterinsekten van de Witte Nete te Dessel. -i- 014/41 67 55 -b- 14 u. kerk van Dessel, 14.30 u. Witte Nete, Dessel -l- M. Smets -e- 17 u.

AUGUSTUS

2

Denderland. Werkgroep Botanie: inventarisatie km hok D4 32 42 Buggenhout -i- 053/77 32 64 -b- 18.30 u. kerkhof Aalst -l- P. Van den Bremt -e- 22 u.

Midden-Kempen. Plantendeterminatie -b- 19 u. parking NZM, Brug Mol-Donk -l- S. Van Reet -e- 22 u. -m- flora, loop, veldgidsen.

3

Noorderkempen. Nachtzwaluw op de Kalmthoutse Heide. -i- 03/666 90 33 -b- 20 u. parking Putse Steenweg, Kalmthout -l- H. Lieckens -e- 24 u.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

Voorkempen. Plantenwandeling in Schildepark: zomerbloeiërs -b- 19 u. Orangerie, De Pont 45, Schilde -l- H. Lambrechts -e- 22 u. -m- laarzen, loop, flora.

4

Denderland. 4-6 augustus: 3-daagse naar het Zwarte Woud. Info en inschr. Raf Sienaert 053/83 42 60 -b- -l- R. Sienaert

Gent. Plantenwerkgroep: flora van Evergem-Asschout (C3 52 13) -b- 18.30 u. kerkhof van Evergem -l- W. Sierens -e- 21 u.

5

Merelbeke-Melle. Natuurbeheersweekend (5-7 aug.) domein Jalna te Heure-en-Famenne. -i- 09/230 46 46 -b- 18 u. Merelbeek-Centrum -l- G. De Meulemeester

6

Maasland. Barbecue en wandeling langs oude kanaaloevers. Inschr. M. Stevens 089/75 56 52 voor 01/08. Volw. 300 F, -12 j. 150 F -b- 18.45 u. Familieweide, Oude Baan 44 A, Dilsen Stokkem -l- M. Stevens -e- 23.30 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht: leren determineren met flora's in het veld. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk Elsegem -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, flora, loop.

Westland. Beheerswerken in het natuurreservaat Ploegsteert. -i- 056/58 86 45 -b- 14 u. Steenbakkerij Ploegsteert -l- J. Tahon -e- 18 u.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie E3 24 22. -i- 09/362 50 38 -b- 9 u. kerk Grotenberge -l- K. Verhoeyen -e- 12 u.

7

Aalter. Zweefvliegen: introductiewandeling -b- 14.30 u. Kanaalbrug, Hoekestraat te Knesselare -l- I. Hoste -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. zoetwaterongewervelden in de Oude Landen te Ekeren. -i- 03/455 92 79 -b- 9.30 u. station Oude God, Mortsel -l- J. Waeterschoot -e- 12.30 u.

Antwerpen-Zuid. Determinatie van zoetwaterongewervelden in Fort 7 te Wilrijk. -i- 03/455 92 79 -b- 14 u. ingang Fort 7, Legerstraat, Wilrijk -l- J. Waeterschoot -e- 16.30 u.

Denderland. Osbroekwandeling: zomertooi van bomen -i- 053/77 32 64 -b- 10 u. infobord, Burg. Blanckaertdreef, Aalst -l- A. Geerts -e- 12 u.

Gent. Wandeling door de Damvallei te Destelbergen: zomerflora en fauna -b- 14 u. kerk van Destelbergen -l- H. Evrard -e- 17 u.

Geraardsbergen. Vlinderwandeling in de Rietbeemd. -i- 068/33 51 06 -b- 13.30 u. Sanatorium, Geraardsbergen -l- G. Merlevede -e- 17.30 u.

Ninove. Landschapswandeling Aspelare. -i- 054/33 28 93 -b- 14.30 u. kerk Aspelare -l- L. Impens -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker.

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 10 u. Bredase Dijk, Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- V. Wijnen -e- 12.30 u.

Schelde-Leie. De Zeverenbeekvallei: natuurkerngebied met reservaat De Broeken: fauna en flora. -b- 14 u. kerk Zeveren -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- laarzen, verrekijker, loop, veldgidsen.

'sHeerenbosch. Fietstocht: Veedrinkpoelen en andere waterplas- sen: plantaardig en dierlijk leven -i- 052/30 97 28 -b- 14 u. Kerkplein, Malderen-Londerzeel -l- E. Daelemans -e- 17.30 u.

Turnhout. Uitstap Weelde Statie: het Spoorlijntje -i- 014/55 72 25 -b- 14 u. Oud Station Weelde, Steenweg op Merksplas -l- G. Loos -e- 17 u.

8

Noord-Limburg. Observeren van de nachtzwaluw -b- 20.30 u. parking De Trapkes, Luikersteenweg, Overpelt, 21 u. Het Pijven, Eksel-Lommel -l- A. Geuens -e- 23.30 u.

10

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

13

Netevallei. Beheerswerken in de Goren: maaien en hooien -b- 13.30 u. Kaasstrooimolen te Buggeneinde -l- S. Wuyts -e- 17 u.

Vaartland. Demonstratie vogels ringen, handkenmerken in Broek Denayer -b- 9 u. ingang Stuyvenbergbaan (naast Rombouts), brug Willebroek via Heindonksesteenweg -l- A. Willemsen -e- 11.30 u. -m- laarzen, aangepaste kledij.

Westland. Beheerswerken in natuurreservaat Ploegsteert. -i- 056/58 86 45 -b- 14 u. Steenbakkerij Ploegsteert -l- J. Tahon -e- 18 u.

14

Antwerpen-Centrum. tocht met eigen wagens naar Zeeland -b- 9 u. Putte grens -l- R. Huysmans -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Natuurwandeling in Fort 7 te Wilrijk. -i- 03/455 92 79 -b- 9 u. Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- D. Van Nieuwenhuysse -e- 12 u.

Brechtse Heide. Fietstocht van Halle richting Brecht (ca 40 km): natuurstudie -b- 13.30 u. Toverfluit -l- M. Berkvens -e- 18 u.

Klein-Brabant. Jaarlijkse fietstocht -b- 10 u. kerk Bornem -l- J. Winckelmans -e- 17 u.

Mandelstreke. Wandeling in De Mandelhoek. Info over beheerswerken en de natuurlijke ontwikkelingen in het reservaat -b- 9.30 u. ingang reservaat, Waterweg, Ingelmunster -l- A. Veranneman -e- 12 u.

Merelbeke-Melle. Opendeurdag in het vogelasiel te Merelbeke. -b- 10 u. Liedermeersweg, Merelbeke -l- G. De Meulemeester -e- 20 u.

Midden-Kempen. Sprinkhanentocht en libellentocht in het Zammelsbroek. -b- 14 u. kerk Geel-Zammel -l- H. Berghmans -e- 16.30 u.

Ninove. Themawandeling Neigembos: historiek. -i- 054/33 59 16 -b- 14.30 u. kapel van Bevingen, Neigembos, Neigem -l- L. Desmet -e- 17 u.

Oostende. Fietstocht door het poldergebied tussen Bredene en Brugge: landschapsstudie, flora en fauna. -b- 9.30 u. Sportcentrum Ter Polder, Spuikomlaan 2, Bredene -l- M. Desmet -e- 17.30 u.

Rupelstreek. Fietstocht in de Rupelstreek (ca 35 km) -b- 13.30 u. Kerkplein Sint Petrus-Pauluskerk, Schelle -l- F. Mertens -e- 17.30 u.

Scheldeland. Dagtocht: Westerschelde te Breskens en De Fonteintjes te Blankenberge. -i- 09/369 33 42 -b- 8 u. Markt Wetteren, 9 u. strand Westerschelde Breskens -l- A. Blondeel -e- 17 u.

Zwalmvallei. Landschapswandeling in de vallei van de Perlinckbeek. (St.Kornelius Horebeke) -b- 14 u. kerk Sint Kornelius Horebeke -l- P. Declercq -e- 17.30 u.

16

Denderland. Werkgroep Botanica: inventarisatie km hok E3 16 31 Ressegem -b- 18.30 u. kerkhof Aalst -l- P. Van den Bremt -e- 22 u.

Gent. Plantenwerkgroep: flora van Sleidinge-Hooiwege (C3 41 42) -b- 18.30 u. kerk van sleidinge -l- W. Sierens -e- 21 u.

Midden-Kempen. Plantendeterminatie -b- 19 u. parking NZM, Brug Mol-Donk -l- S. Van Reet -e- 22 u. -m- flora, loep, veldgidsen.

17

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

20

Ninove. 20-24 augustus: Vlieland. Info: zie Vlierefluit april 94, vooraf W. Mertens kontakten 053/66 06 34 -b- -l- W. Mertens

Noorderkempen. Planteninventarisatie Kalmthoutse Heide. -i- 03/667.57.97 -b- 8.45 u. parking Putse Steenweg, Kalmthout -l- J. Pinseel -e- 12.15 u.

Schelde-Leie. Plantenstudietocht en leren determineren met flora's in het veld. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk Anzegem -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- loep, flora's, laarzen.

Vaartland. Determinatie stellopers in Broek Denayer -b- 9.30 u.

Sasplein, Klein Willebroek -l- F. Fierens -e- 12 u.

Westland. Beheerswerken in natuurreservaat Ploegsteert. -i- 056/58 86 45 -b- 14 u. Steenbakkerij Ploegsteert -l- J. Tahon -e- 18 u.

21

Antwerpen-Centrum. Wandeling in de Kalmthoutse Heide -b- 13.30 u. Putte grens -l- L. Vergaelen -e- 17 u.

Antwerpen-Zuid. Landschapswandeling in de Vallei van de Mark. -i- 03/455 92 79 -b- 8 u. eigen wagens, station Oude God te Mortsel, 9 u. kerk Meer -l- J. Konings -e- 17 u. -m- picknick, stevig schoeisel, eventueel laarzen.

Denderland. Doortrek waadvogels op Schouwen-Duiveland. -b- 8 u. parking Gedempte Dender, Dendermonde -l- F. Schoeters -e- 18 u.

Gent. Bustocht naar het museum en Park van Tervuren, het Arboretum van Groenendaal en het K.B.I.N. te Brussel. -b- 7 u. Sint-Pietersplein, Gent -l- E. Van Renterghem -e- 17.30 u. -m- Inschr. door overschrijving 375 F (-12 j; 150 F).

Hoogstraten. Fietstocht naar het Bels Lijntje en omliggende venetjes. -i- 03/315.90.40 -b- 9.30 u. Karel Boomstraat 44, Hoogstraten -l- J. Leestmans -e- 17 u.

Klein-Brabant. Demonstratie van ringwerk in Broek Denayer -b- 8 u. Sas van Klein-Willebroek -l- F. Willemsen -e- 11 u.

Midden-Limburg. Wandeling in het natuurgebied De Platwijers: observeren van watervogels, bloemen en planten. -i- 011/23 16 59 -b- 9 u. Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- M. Lodewijckx -e- 12 u.

Netevallei. Heidewandeling op Beerzelberg: fauna en flora van droge heide. -b- 14 u. Taverne Beerzelberg, Hallaardreef, Beerzel -l- L. Verschoren -e- 16 u.

Noord-Limburg. Infodag over het hooien van nieuw aangekochte percelen. -b- 9 u. Wateringhuis, 9.15 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- G. Jannis -e- 12.15 u.

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen en -tellingen. -b- 6 u. De Veeweyloop, Kieffhoek, Eksel (richting Kerkhoven) -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noorderkempen. Stellopers op Zeeland. -i- 03/666 90 33 -b- 8 u. kerk O.L.-Vrouw te Essen-centrum -l- F. Broos -e- 19 u.

Schelde-Leie. Kleine landschapselementen in het kouterland-schap tussen Leie en Schipdonkkanal. -i- 09/386 45 60 -b- 14 u. kerk St. Martens-Lerne -l- K. De Waele -e- 17 u. -m- goed schoeisel, verrekijker, veldgidsen.

Scheldeland. Wandeling in het Verdrongen Land van Saeftinge: avifauna. -i- 09/369 94 13 -b- 8 u. Markt Wetteren, 9 u. Emmadorp -l- R. Clinckspoor -e- 13 u.

Westland. Roofvogelobservatie aan de OCMW-bossen. -i- 057/46.82.41 -b- 14 u. Stock De Zandberg, Menenstraat 264, Geluveland -l- G. Claeys -e- 17 u.

Wulp. Fietstocht langsheen de reservaten. -i- 014/45 06 46 -b- 14 u. ingang Heischuur, Schuurhoven, Oud-Turnhout -l- L. Cuylaerts -e- 17 u.

24

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

26

Ninove. Werkgroep uilen: fietstocht met aandacht voor fourageergedrag, habitat en geluid van uilejongen. -i- 054/33 46 70 -b- 21 u. de Bospadde, op Pollarebaan tussen Pollare en Ninove -l- R. De Dyn -e- 24 u. -m- fiets met verlichting.

27

Brechtse Heide. Determinatie planten: gele samengesteldbloemen. -b- 13.30 u. Dienstencentrum, Schoolstraat 44, Schilde, 14 u. parking Goormans, baan Broechem-Nijlen -l- H. Lembrechts -e- 17 u. -m- flora, loep, laarzen.

Netevallei. Barbecue -i- 015/22 42 26 -b- 18 u. Parochiezaal, Brugstraat, Hallaar

Westland. Beheerswerken in natuurreservaat Ploegsteert. -i- 056/58 86 45 -b- 14 u. Steenbakkerij, Ploegsteert -l- J. Tahon -e- 18 u.

28

Antwerpen-Zuid. Landschapswandeling in de Groote Peel en de Stabrechtse Heide. -i- 03/440 83 72 -b- 7.30 u. eigen wagens, station Oude God, Mortsel, 9 u. Taverne De Kwartel te Ospel. -l- W.

Boeykens -e- 19 u. -m-picknick, kijker, telescoop.

Denderland. Kinderwandeling in Honegem (tot 14 jaar) -b- 14.30 u. parking Ter Vaerent, Lede -l- J. Van den Berghe -e- 17 u.

Klein-Brabant. Kependag Olen -b- 7.45 u. Peleman Puurs, 8 u. Staels Borco Bornem -l- S. Verbruggen

Noord-Limburg. Vogeltrekwaarnemingen- en tellingen -b- 6 u. De Veeweyloop, Kiefhoek, Eksel (richting Kerkhoven) -l- A. Geuens -e- 12 u.

Noord-Limburg. Infodag over de flora van de nieuw aangekochte percelen. -b- 9 u. Wateringhuis, 9.15 u. Wateringen, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- P. Allaerts -e- 12.15 u.

Noorderkempen. Roofvogeltrek op de Kalmthoutse Heide. -i- 03/666 90 33 -b- 8.30 u. parking Zuid, Verbindingsstraat, Kalmthout -l- H. Lieckens -e- 12.30 u.

Rupelstreek. Deelname aan de Kependag: Olen 1000 jaar -l- E. De Keersmaecker

Vaartland. Vogelstudie en bloemen op oude spoorwegbermen -b- 14 u. Sasplein, Klein Willebroek -l- A. Willemsen -e- 17 u.

Westkust. Vogels van de Zeebrugse achterhaven -b- 13 u. Kinderlaan Nieuwpoort t.h.v. Sunparks, 14 u. achterhaven Zeebrugge -l- R. Billiau -e- 17 u.

Westland. Barbecue -b- 11 u. Hoeve Fonteine, Boeschepestraat 4, Westouter -l- J. Carpentier

Zuid-West-Vlaanderen. Stapsteentjeroute tussen Zwevegem en Bellegem: landschapswandeling -b- 14 u. Milanekapel, Kapel Milanestraat, Zwevegem -l- F. Dejonghe -e- 17 u.

30

Gent. Plantenwerkgroep: flora van Ertvelde-Spiedam -b- 18.30 u. kerk van Rume -l- W. Sierens -e- 21 u.

Zwalmvallei. Plantenwerkgroep Zwalmvallei: determinatie en inventarisatie E3 33 41. -i- 09/362 50 38 -b- 18.30 u. kerk Erwetegem -l- K. Verhoeven -e- 21.30 u.

31

Noord-Limburg. Natuurexploratie -b- 14 u. Wateringhuis, Oude Maai, Lommel-kolonie -l- H. Vaesen -e- 16.30 u.

TE KOOP

- Vogelboeken, meer dan 120 titels (morfologie, veldgidsen, handboeken, etc.), momenteel nog slechts 40 titels te koop; meer dan 25 verschillende vogeltijdschriften van verscheidene landen (o.a. British Birds, Limicola, Ibis, Limosa, etc.); reisverslagen (vooral Oost-Azië); veldschetsen; alle Vlaamse en Waalse rapporten van de homologatiecommissie; alles moet dringend weg! Bart De Schutter, Oudestraat 18, 2610 Wilrijk. Tel. 03/825 02 33, Fax 03/235 31 01.

- 3-poot statief "Daiwa". Ideaal te gebruiken in combinatie met veldkijker voor observatie van vogels. Kwaliteit, robuust, voor echt zwaar veldwerk. Technische kenmerken: max. hoogte 165 cm, min. hoogte: 80 cm, Ø van buizen: 3,18 cm; gewicht: ong. 9 kg. Draagstuk kijker: 360° roteerbaar, 45° kantelbaar voor- en achterwaarts. Nieuw handvat. In perfecte staat (nagezien door De Putter, Brugge) Prijs overeen te komen. Tel. 050/37 03 93, ma-vr: na 18u30, weekend: van 9-21 uur.

- Kowa TSN1 met oculair 20 x W en 40 x. 18.000 F. Tel. 014/65 51 35 na 17 u.

AFRIKA EXPRESS

Diestersstraat 17, 3500 Hasselt

Unieke natuurreis naar Zimbabwe en Botswana

Met Afrika Express bezoeken we het noordelijk deel van Zimbabwe, een schilderachtige wildernis van indrukwekkend natuurgeweld. Aansluitend reizen we naar Botswana voor o.a. de verkenning van de Okovango delta, een uniek waterbiotoop met uitzonderlijke vogelwaarnemingen (Visuil). Het bezoek aan deze beide landen vormt een hoogtepunt voor Afrikafanaten en een onvergetelijke reis voor vogel- en natuurkenners.

Het programma spreekt zeker de echte natuurliefhebbers aan:

4 februari 1995:

lijnvluchten Brussel via Frankfurt naar Harare

5 februari 1995:

vol pension in Cresta Jameson Hotel te Harare en bezoek aan Larvons Birds Garden. Hier maken we kennis met meer dan 400 soorten vogels uit Zuidelijk Afrika in een prachtige tuin.

6 februari tot 9 februari 1995:

Rwange Nationaal Park, bekend om zijn uitgestrektheid van 3,5 miljoen ha, met indrukwekkende kuddes reuze-olifanten en buffels en... 400 soorten vogels. We verblijven 3 nachten in de natuur van Jijima. Vooral nachtopervatatie is uniek.

9 februari 1995:

We bewonderen een wereldwonder als de Victoria Falls. De Zambezi dondert er bruisend 60 meter naar beneden vlak bij het standbeeld van een even beroemde ontdekkingsreiziger: Livingstone. We verblijven in Ilala Lodge, vlakbij de Falls. 's Avonds wonen we traditionele Zoeloe en Shona dansen bij in Falls hoteltuinen.

10 tot 12 februari 1995:

Chobe Nationaal Park doen we aan langs de weg. Een eerste kennismaking met de ongerepte natuur van Botswana. Mowana Lodge ligt aan de oever van de Chobe rivier. We doen fotosafaris in het park en een sunset-cruise op de rivier.

12 tot 15 februari 1995:

Okovango delta. Het hoogtepunt van onze reis. Een onvergetelijke belevenis! Een unieke waterfauna- en flora! Per prauw exploreren we de kreken, rivierarmen, moerassen en de eilanden. Zeearenden, visuilen enz... wachten op ons. Verblijf in Jedibe en Mombo-kampen in nette en comfortabele tenten.

15 februari 1995:

Terugvluchten via Maun en Victoria falls naar Harare voor de verbinding met de terugkeer naar Brussel via London. Brussel: 16 februari te 11 uur.

Het aantal beschikbare plaatsen in sommige lodges is zeer beperkt. Indien nodig wordt het programma herhaald van 18 februari tot 2 maart '95. Deelnameprijs aan deze uitzonderlijke natuur-reis: 129.775 F/persoon. Single supplement: 9.880 F/p.

Voor inlichtingen, detailprogramma en inschrijvingen kan men terecht bij:

Afrika Express, Diestersstraat 17, 3500 Hasselt. Tel. 011/22 97 97 en fax 011/22 33 99.

Wielewaal-contactpersoon: Yves Peeters, Antwerpsestraat 120, 2500 Lier, tel. 03/489 04 57.

VERENIGINGSBERICHTEN

Uit het verslag van de raad van beheer van 20 februari 1994

- JNM krijgt bij de volgende raad van deelgenoten een uitnodiging en mag een niet-stemgerechtigde waarnemer afvaardigen.
- Het jaarlijkse symposium in het najaar wordt omgebouwd tot een "Vlaamse Natuurstudiedag" die voor het eerst zal doorgaan op 19 maart 1995 in de Zoo te Antwerpen.
- Zowel de zichtrekening als de spaarrekening bij Cera worden opgeheven.
- Er zal een enquête verspreid worden onder de niet-abonnees van Oriolus. Nederlandse vogelaars kunnen zich voor 30 fl. abonneren op Oriolus.
- De provincie West-Vlaanderen geeft een toelage van 45.000 F aan de afdelingen. In Oost-Vlaanderen werd 215.180 F verdeeld onder de 15 afdelingen.
- De 33 afdelingen die een dossier instuurden, ontvangen uit het MINA-fonds in totaal 1.190.585 F. De subsidie varieert per afdeling tussen 20.000 en 40.000 F.
- De Wielewaal onderschrijft de petitie "Ja, ik teken voor een landbouw met toekomst". Voor meer informatie, zie het meinumner van Wielewaal "Landbouw en natuurbehoud" blz. 83-85.
- In ons reservaat De Langemeersen wordt de rust bedreigd door de onwetige inplanting van een vliegveld voor zweefvliegtuigen. De stad Oudenaarde wil dit vliegveld uitbouwen in een recreatiegebied. De Wielewaal zal procederen als dit nodig moest blijken.

Uit het verslag van de raad van beheer van 25 maart 1994

- Joost Reyniers wordt aangesteld als beleidsmedewerker. Hij zal De Wielewaal vertegenwoordigen in de MINA-raad.
- Misjel Decler organiseert een Wielewaalreis naar Indië in 1995. Joris Bracquené richt een Wielewaalreis in naar IJsland in 1996. Beide reizen zijn gepland tijdens schoolvakanties.
- De Wielewaal protesteerde bij de provincie Antwerpen tegen de aanleg van een toeristisch fietspad door de Hobokense Polder.
- We tekenden beroep aan bij de minister van Leefmilieu tegen de vergunning die door de bestendige deputatie van de provincie Oost-Vlaanderen is afgeleverd aan het bedrijf ONTEX nv. Het

bedrijf wil uitbreiden tot vlakbij het natuurgebied Buggenhoutbos.

- Ook voor 1994 mag een ledenstijging van 10% verwacht worden. Er wordt gemikt op 10.000 leden einde 1995.
- Het archief van De Wielewaal wordt gehervardeerd. Er komt een bibliotheekkast in de vergaderzaal. Zodra de kast geplaatst is, kan iedereen ter plaatse het archief komen raadplegen.
- De winkelruimte wordt vergroot en het assortiment uitgebreid.
- Er worden vrijwilligers gezocht om te assisteren op het secretariaat en in de winkel.
- Het contract voor een deel van het reservaat Wijvenheide werd opgezegd door een van de eigenaars. Conservator Chris Onckelinx had namelijk de aan de gang zijnde natuurvernieling aangeklaagd en laten verbaliseren. Daarop volgde de opzegging van het contract. De Wielewaal volgt de ontwikkelingen in het gebied met argusogen.
- Tijdens de provinciale vergaderingen in Brabant en West-Vlaanderen zal aangedrongen worden op het starten van een reservatenwerking.
- De provincie Antwerpen geeft een toelage van 223.100 F aan onze vereniging.

Luc Meul

Vakantie-natuurzoektocht te Buggenhoutbos

Natuureducatieve fiets- of wandelzoektocht in en rond Buggenhoutbos

Wielewaal 's Heerenbosch richt een na-

tuurzoektocht in die openstaat voor iedereen die graag in de natuur vertoeft. In de maanden juli en augustus kan je elke dag, op eigen tempo, alleen, in groep of familieverband deze zoektocht wandelen of fietsen. Het traject bedraagt ongeveer 7 km. Je hoeft echt geen natuurfreak te zijn om deze leerrijke zoektocht tot een goed einde te brengen.

De inschrijving gebeurt naar keuze in één van de horecazaken in de Kasteelstraat nabij Buggenhoutbos (De Groene Wandeling, St-Kristoffel, l'Hermitage, Ten Bos, Krokkebaas, Tennisclub Derby of Tennisclub Henneput). Deelname in de kost 150 F per deelnemer.

Het deelnameformulier van de zoektocht dient men dezelfde dag, in de zaak waar men ingeschreven heeft, in te leveren.

De prijswinnaars zullen in de loop van de maand september uitgenodigd worden hun prijs in ontvangst te komen nemen: een ballonvaart voor 3 personen (waarde 15.000 F), een fiets (waarde 14.000 F), 6 professionele dicteerapparaten (waarde 5.000 F), diverse boeken-pakketten met o.m. "Bossen van Vlaanderen" (waarde 2.950 F), en andere waardevolle prijzen.

Buggenhoutbos is, met zijn ongeveer 160 ha, het grootste openbaar bos van Oost-Vlaanderen. Wanneer we de totale oppervlakte van Vlaanderen bekijken, dan merken we dat amper 8% hiervan met bos bedekt is. Van deze 8% is meer dan de helft privaat bezit en dus niet toegankelijk voor het grote publiek. Dit verklaart dat de recreatiedruk (het aantal

Buggenhoutbos.

foto: G. Van Gucht

wandelaars, fietsers, joggers) in onze openbare bossen, ook het Buggenhoutbos, soms groot is.

Om een ruim publiek op een milieueducatieve en toch aangename manier kennis te laten maken met de schoonheid van dit bos en het omliggende landschap werd deze natuurzoektocht uitgewerkt.

Wielewaal 's Heerenbosch is niet aan zijn proeftocht toe, zo organiseert de vereniging reeds 15 jaar lang begeleide wandelingen voor scholen en andere

groeperingen, dit in samenwerking met de Dienst Waters en Bossen en het CVN.

Publikaties

Over het Buggenhoutbos is een (gratis) brochure van het natuurleerpad te bekomen, evenals een uitgebreide brochure van het arboretum in het bos. Een kaart van de Buggenhoutse bossen bomenfietsroute kan eveneens gratis bekomen worden, portkosten worden wel aangerekend.

Schriftelijk aan te vragen op het secretariaat van Wielewaalafdeling 's Heerenbosch, Zittingsweg 2, 9255 Buggenhout, voor de portkosten wordt gevraagd postzegels ter waarde van 32 F in te sluiten.

Informatie: tel. 052/33 44 56 of 052/33 61 19.

LEGAAT AAN DE WIELEWAAL

Het is niet uitzonderlijk dat personen, op het ogenblik van hun overlijden alle of een gedeelte van hun goederen willen schenken aan liefdadigheidsinstellingen of aan verenigingen die ijveren voor natuurbehoud. Hierna geven wij een voorbeeld van dergelijk legaat.

Voorbeeld:

Het gaat hier om een persoon die al of niet reservataire erfgenamen heeft en die al zijn/haar goederen wil nalaten aan de Wielewaal. In dat geval volstaat het de uitgekozen vereniging als legataris onder algemene titel aan te wijzen.

Het testament zou dat als volgt kunnen beschrijven:

"Ik ondergetekende,, wonende te, verklaar hiermee de vereniging De Wielewaal vzw, waarvan de zetel is gevestigd te Turnhout, Graatakker 11, als legataris onder algemene titel aan te wijzen en vermaak haar dus de volle eigendom van

1. al mijn roerende en onroerende goederen, die ik na mijn dood zal nalaten;
2. volgende goederen:, die ik na mijn dood zal nalaten, en verklaar dat deze vrij zijn van alle successierechten.

Ik herroep hiermee alle vroegere beschikkingen.

Eigenhandig geschreven, gedagtekend en getekend te op

Besluit:

Iedereen die een stuk grond, een huis, een waardevol voorwerp (schilderij, Perzisch tapijt...) wil geven als legaat kan dit zonder enig probleem. De weinige vereisten zijn dus: eigenhandig geschreven, gedateerd en gehandtekend. Let op: het voorwerp dat u als legaat geeft, moet dus niets te maken hebben met waardevolle natuur. De latere doordachte verkoop van het legaat kan de Wielewaal een mooie meerwaarde opleveren die het aankopen van nieuwe reservaten zal vermakkelijken. Meer info nodig? Bel 014/41 22 52.

Marc Vermeylen

Goed om te weten

Brochure "Huis vol energie" geeft tientallen huishoudtips om energie, geld en het milieu te sparen

Zuiniger omspringen met energie, ook wel 'rationeel energieverbruik' genoemd, is in. De energiesector en de overheid hebben er de mond van vol. Concrete maatregelen blijven echter achterwege. De consument die actief wil energie besparen blijft meestal in de

kou staan. In de nieuwe brochure "energie in huis" geeft Bond Beter Leefmilieu tientallen consumentgerichte tips om zelf energie te besparen: rationeel watergebruik, de juiste verwarmingsbron, zuinige verlichting, milieusparend koken, het oordeelkundig omspringen met (al dan niet overbodige) huishoudelijke apparaten, ... laten toe om meer te halen uit minder energie.

De gemiddelde consument verbruikt

een pak energie. De Vlaamse huishoudend nemen samen zo'n 40 procent van het totaalverbruik aan energie voor hun rekening. Deze energie wordt hoofdzakelijk gebruikt om te verwarmen, te koelen, te koken en te verlichten. In het gezinsbudget nemen energiekosten een aanzienlijk deel in. Veelal staan we niet stil bij dit energieverbruik. Enkel bij de te hoge jaarlijkse eindafrekening of bij een omvangrijke mazoutrekening licht er iets op.

Aardgas en elektriciteit zijn de belangrijkste vormen van energie die in het huishouden worden gebruikt. Het aardgas wordt direct gebruikt voor koken en verwarming. Elektriciteit ontstaat uit de opwekking van fossiele brandstoffen of kernenergie. Minder dan de helft van deze fossiele brandstof wordt omgezet in elektriciteit, het overgrote deel gaat verloren als ongebruikte warmte. Elektriciteitsgebruik gaat tevens gepaard met CO₂-uitstoot, wat bijdraagt tot het broeikas effect.

Spaarzaam omspringen met energie is dan ook aangewezen. Dit kan moeite-loos. Energie besparen, is immers geld uitsparen en het milieu ontzien. De brochure "Energie in huis" reikt tientallen tips aan om meer te halen uit minder energie. Als consument kan je inderdaad energie sparen. En dit mits enkele eenvoudige ingrepen zonder dat je aan comfort inboet. Het boekje geeft een overzicht van de voordelen van goede isolatie: de waterbesparende douche-kop, milieusparende spaarlampen, milieuvriendelijke koelkasten, zuinig koken en snelle hogedrukpannen. Ook wassen en drogen kan met heel wat minder energie en water. Het nut van de diverse elektrische huishoudtoestellen, van eierkokers tot keukenrobots, wordt belicht.

De brochure gaat tenslotte na hoe het zit met het rationeel energiebeleid op mondiaal, Europees en Belgisch vlak. Ons land hinkt op het vlak van energiebesparing eens te meer achterop. Energieproducenten en intercommuna-les geven nog steeds de voorkeur aan hogere energiebedeling in plaats van daadwerkelijke energiebesparingsacties.

Brochure "Huis vol energie houden", april 1994, 50 blz., 100 F plus verzending. Te bestellen bij Bond Beter Leefmilieu, Overwinningstraat 26 te 1060 Brussel, tel. 02/539 22 17.

Achtste Benelux-stage. Natuureducatie in de bebouwde omgeving. 28-30 september te Brugge

De onmiddellijke leefwereld van de bewoner van de stad of het verstedelijkte gebied is het terrein waarop de deelnemer zich zal begeven tijdens deze werkconferentie. Verschillende mogelijkheden om hier aan natuureducatie te doen zullen gewikt en gewogen worden, zoals het omvormen van een stadspark tot een plaats waar mensen in contact kunnen komen met de natuur, het oprichten van een educatief reservaat in een school, de werking van na-

tuurcentra en natuurgidsen in verstedelijkte milieus, het creëren van stadstuinen waarin de natuur meer kansen krijgt...

De stage richt zich tot mensen die op verschillende manieren betrokken zijn bij natuureducatie in verstedelijkte omgeving;

- gemeentelijke groen-, milieu- en onderwijsdiensten;
- natuurverenigingen;
- onderwijsinstellingen;
- actiegroepen die ijveren voor meer natuur en natuureducatie in een verstedelijkte omgeving.

Het programma is zo opgevat dat theorie en praktijk zo goed mogelijk gekoppeld worden. Naast enkele basislezingen en het voorstellen van projecten uit de verschillende landen, is er ruim tijd voorzien voor discussie over de verschillende aspecten van het thema. De namiddagexcursies leveren bijkomend gespreksmateriaal.

De Benelux-stage is een jaarlijks initiatief van de werkgroep 'Educatie en informatie', sectie 'Natuurbehoud en Landschapsbescherming' van de Bijzondere Commissie voor het Leefmilieu van de Benelux Economische Unie. De stage wordt in 1994 georganiseerd door de Vereniging voor Openbaar Groen, in opdracht van de Dienst Natuurontwikkeling van de Vlaamse Gemeenschap.

Plaats: Abdij van Zevenkerken te Sint-Andries (Brugge).

Deelnamekosten: 4.500 F, logies en volpension inbegrepen.

Informatie: Hilde De Clercq, Vereniging voor Openbaar Groen, Sint-Jansstraat 7b, 8000 Brugge, Tel. 050/33.21.33, Fax 050/33.20.62.

Tierra vzw

Even voorstellen: Tierra! is een recent opgerichte vereniging zonder winst-oogmerk die natuurreizen organiseert met de uitdrukkelijke bedoeling om op die manier het natuurbehoud te bevorderen.

Tierra! betekent in het Spaans: 'Land in zicht!' Wij willen namelijk reizen om te ontdekken, om de natuur in al haar aspecten beter te leren kennen. Onze reisleiders zijn ervaren natuurkenners: biologen, ornithologen, natuurfotografen, enz. met een ruime reiserfahrung en met een open blik op de wereld.

Wij willen trouwens op een ecologisch verantwoorde manier een antwoord bieden aan de groeiende vraag naar meer natuurgericht toerisme, het zogenaamde 'ecotoerisme'. Hiervoor streven we naar een zo groot mogelijke samenwerking met de bestaande verenigingen voor natuurbehoud en met de opbrengst ondersteunen we waardevolle natuurbeschermingsprojecten.

De eerste activiteiten voor het najaar 1994 betreffen een vogelreis door Nederland van 16 tot 21 september en een weekend op de Hoge Veluwe tijdens de bronstijd van de edelherten van 30 september tot 2 oktober.

Meer informatie kunt u aanvragen bij Paquay Willy, Heidebergstraat 227, 3010 Kessel-Lo, tel. 016/25 56 16.

TE KOOP

Verrekijker Kite Dakkant 10 x 40 BGA in perfecte staat. 3 maand oud. Verkoop wegens dubbel gebruik. Vraagprijs: 15.000 F. Kris Boucquez, Dorpsstraat 7, 8650 Klerken-Houthulst. Tel. 051/51 06 66.

Olympus OM fotomateriaal bestaande uit: 300 mm f/4.5 tele, 400 mm f/6.3 tele, balginstelapparaat. Varimagni hoekzoeker. Info: Flo Belis, tel. 015/31 43 47.

Handbuch der Vögel Mitteleuropas, U. Glutz von Blotzheim (21 delen) en verrekijker Leitz 7 x 42. Prijs overeen te komen. M. Esch, tel. 014/55.76.25 (nà 20 u.)

HET OLENS BROEK: VERLEDEN, HEDEN, TOEKOMST

E. Vercammen

Verleden: een samenspel tussen natuur en oude landbouwmethoden

Tot in de jaren 1950 slingerde de Kleine Nete zich tussen Herentals en Kasterlee doorheen een brede open vallei. In de loop der eeuwen had zich langsheen deze rivier met zijn ontelbare meanders een uniek landschap ontwikkeld, het Geels Gebroekt. Het bestond uit een aaneenschakeling van rietkragen, natte hooilandjes, zeggeveldjes, moerassen en turfkuilen. Elke winter kwam het ganse gebied onder water te staan. Het was de tijd dat men in de winter op het hard gevroren ijs kon schaatsen van Herentals tot Kasterlee. In de zomer was een wandeling door het broek met zijn verraderlijke en zompige veenkuilen geen ongevaarlijk avontuur.

De mozaïek van verschillende vegetaties werd in stand gehouden door de ontginning van veen en moerasijzererts, door de natuurlijke verlanding van veenputjes en de veenvorming in de natte depressies en door het hooien en de extensieve begrazing van de graslandjes. Uit oude inventarisatiegegevens van begin de jaren '50 blijkt dat het Geels Gebroekt toen een enorme vogelrijkdom bezat, waardoor het een van de belangrijkste laagveengebieden van West-Europa was. Hedendaagse ornithologen kunnen alleen nog maar dromen van broedvogels als Bruine kiekendief, Grauwe kiekendief, Purperreiger, Roerdomp, Zwarte stern, Grote karekiet (8 koppels), Rietgors (200 à 300 koppels), Snor (100 koppels), Rietzanger (250 koppels), e.a. Doordat de meeste graslanden jaarlijks werden gemaaid, kreeg de ontwikkeling van struiken geen kans en ontstond er een haast boomloze vlakte met een zeer rijke flora. Deze toestand veranderde geleidelijk na de eerste wereldoorlog, het turfsteken verdween en omstreeks 1930 bleek ook de ontginning van ijzererts niet langer meer rendabel. Na de tweede wereldoorlog werden ook de meeste hooilandjes aan hun lot overgelaten. Stilaan veroverde de natuur opnieuw grote gedeelten van de vallei met de ontwikkeling van dichte elzen- en wilgenbroekbossen. Aan deze evolutie kwam abrupt een einde toen tussen 1955 en 1962 het Geels Gebroekt werd ontgonnen. De Kleine Nete werd rechtgetrokken, de veengronden werden ontwaterd en de broekbossen verdwenen. Het Geels Gebroekt werd omge-

vormd tot een watering met grootschalige weilanden en uniforme melkveebedrijven.

Door de aankoop van het natuurreservaat de Zegge door de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen, kon in 1952 een klein gedeelte van het Geels Gebroekt van de ondergang gered worden. Door bijkomende grondaankopen, door jarenlang intensieve beheersinspanningen en door het oplossen van heel wat problemen in verband met het waterpeil is de Zegge uitgegroeid tot een van de mooiste laagveenreservaten van Vlaanderen. Het Olens Broek, in het noorden van de gemeente Olen op de grens met Herentals en Lichtaart, ontsnapte destijds grotendeels aan de grootschalige ontginning. Maar in 1975, bij de laatste rechttrekking van de Kleine Nete, moest ook hier een flink gedeelte natuur plaats ruimen voor nieuwe grootschalige landbouwactiviteiten. Vandaag zijn de laatste restantjes van het Olens Broek (40 ha) samen met het natuurreservaat de Zegge (100 ha) nog de enige getuigen van het unieke laagveengebied dat vroeger ruim 800 ha omvatte. De rest is een monotone vlakte met een 13 landbouwbedrijven, produktiegraslanden, maïsakkers e.a.

Heden: een variatie van biotopen

Ook toen de grote ontginningsgolf voorbij was geraasd, bleef de verloederding van het Olens Broek doorgaan, zij het

op een minder spectaculaire manier. Er werden illegale visputjes gegraven, weekend-verblijven opgericht, er werd huishoudelijk en zelfs industrieel afval gestort en verscheidene broekbossen werden omgevormd tot (gelukkig kleinschalige) produktieve hooilanden. Toch is het Olens Broek tot op heden nog altijd herkenbaar gebleven als een typisch laagveengebied.

Het uitzicht van het Olens Broek wordt vooral bepaald door elzebroekbossen. Het ontstaan van deze grote blokken elzenbroekbos is het gevolg van het verval van het oude landbouwsysteem. De vroegere gemeenschappelijke weiden werden door de natuur ingenomen en evolueerden tot broekbossen. De meeste van deze broekbossen werden om de 5 à 10 jaar gekapt. Dat zorgde voor de nodige variatie in de natuur. Op de pas gekapte percelen ontwikkelt zich snel een interessante kruidlaag met o.a. Hazezegge, Gele lis, Wederik, Melkeppe, Glidkruid en Moerasviooltje. Klimplanten als de aromatische Hop en de Kamperfoelie, waarvan de bloemen enorm gegeerd zijn door verschillende soorten nachtvlinders, slingeren zich tussen het opschietende hout omhoog. Kleine zangvogels als Tjiftjaf, Fitis, Zwartkop, Tuinfluiter, Grasmus en soms ook Bosrietzanger koloniseren snel deze open ruimten en vinden er een geschikt biotoop voor het grootbrengen van hun jongen. Naarmate de broekbossen verder evolueren krijgen de schaduwplan-

Olens broek

foto: E. Heylen

ten de bovenhand. De vochtige bodem wordt een paradijs voor varens, mossen en paddestoelen. Vroeg in het voorjaar, bij de eerste zonnestralen, verschijnen op de bodem duizenden botergele bloempjes van het Speenkruid en - wat later - van het Penningkruid. Van onder het dichte bladerdek klinkt in het voorjaar de melodieuze zang van de Nachtegaal. Ook de Turtel houdt van deze schaduwrijke plaatsen. In de winter bieden deze dichte broekbossen bescherming aan de Buitendijk en de Ransuil die er overdag graag komt uitslapen. Vanaf begin oktober arriveren jaarlijks de eerste groepen Sijsjes, die zich met veel kabaal tegoed doen aan de massaal voorhanden zijnde elzezaadjes. In de loop van de winter neemt hun aantal toe tot groepen van soms wel 200 tot 500 vogels. Een winterwandeling doorheen het broek levert dan bijna ook steeds een kennismaking op met een groepje van deze opvallende geelgroen gekleurde vogels.

Tussen de broekbossen liggen op meerdere plaatsen oude kuilen van turf- en ijzersteenontginningen verscholen. De meeste van deze kuilen zijn sterk verland. Brede wilgenstruwelen en de opslag van berk nemen steeds grotere gedeelten van de vroegere ontginningen in. De mooie rietkragen die zich op enkele plaatsen ontwikkelden, komen hierdoor in de verdrukking. Daardoor krijgen zeldzame vogels als Kleine karekiet, Rietgors en Blauwborst het steeds moeilijker om een geschikt broedgebied te vinden. In enkele veenkuilen treffen we nog planten aan die wijzen op kwelwater. Hier komt dieper grondwater aan de oppervlakte en zorgt het ganse jaar voor een constante watertoevoer. Daarvan profiteren Waterviolier en Watertorkruid. Op de open plekken treffen we soms ook nog planten aan die doen herinneren aan het vroegere hooilandbeheer: Blaaszegge, Waterdrieblad, Egelboterbloem en Wateraardbei.

Zoals elders in de vallei liggen ook in het Olens Broek tussen de moerassige laagten hogere donken. Dat zijn in veel gevallen rivierduintjes die ontstonden door de afzetting van zand bij de jaarlijkse overstromingen van de Kleine Nete. De rivierduintjes of donken zorgen voor een afwisseling, zowel door het reliëf (hoog-laag), als door de grondsoort (zand-leem en veen) en de waterhuishouding (droog-nat). De geleidelijke overgang van droge en tevens voedselarme zaaigrond naar natte voedselrijke veengrond is een

uitzonderlijk milieu dat rijk is aan botanische pareltjes. Op de donken groeien Hondsviooltje, Struikheide, Kruipwilg en Gagel terwijl enkele meters verder Fioringras, Gele lis en Melkeppe de natte veengrond begroeien. Gelijkaardige gradiënten zijn in Vlaanderen heel zeldzaam geworden of zelfs helemaal verdwenen.

De graslanden die mee het uitzicht van het Olens Broek bepalen zijn allemaal recente ontginningen. Op de groeiplaatsen van Koekoeksbloem en Pinksterbloem na hebben ze weinig botanische waarden. In het voorjaar galmt hier het klagerige lied van de Grote lijster, terwijl de Blauwe kiekendief en de Sperwer er in de winter regelmatig komen jagen.

Naast deze verschillende biotopen die het Olens Broek zo bijzonder maken, heeft ook de Kleine Nete een zeer grote natuurwaarde. Het is een van de meest zuivere rivieren van Vlaanderen. Ondanks allerlei problemen als sluiklozingen, rioolverstoringen en overbemesting, heeft de rivier nog voldoende ecologische kwaliteiten om een zeer rijke visfauna te herbergen. In het ganse Netebekken worden niet minder dan 30 vissoorten aangetroffen (in gans Vlaanderen komen in totaal 40 soorten voor), waarvan er bijna 20 soorten ook in de middenloop voorkomen. In de zomer ontwikkelt zich langs de oevers een mooie lintvegetatie van Pijlkruid, Kleine egelskop en verschillende soorten Fonteinkruid. De mooie blauw gekleurde Weidebeekjuffer is er samen met andere soorten libellen een algemene verschijning. Voor heel wat vogels (waaronder Witgatje en Oeverloper) is de Kleine Nete in het voor- en najaar een belangrijke trekroute. Voor Wintertaling, Slobeend, Tafeleend en Dodaars is het in de winter, wanneer de meeste vennen zijn dichtgevroren, dikwijls een laatste toevluchtsoord.

Toekomst: behoud door beheer

Het Olens Broek ligt nog vrij goed gebufferd tegen externe milieufactoren. Zowel in het westen als in het noorden sluit het aan bij andere belangrijke natuureenheden. In het westen op de grens met Herentals vormt het een geheel met het oude cultuurlandschap van de Langendok met kleinschalige hooilandjes, houtwallen en broekbossen. Aan de overkant van de Kleine Nete, ten noorden van het Olens Broek, wordt de Netevallei begrensd door de heuvelrug en de vennen rond Snepkensvijver, het eco-

gisch zeer waardevol gebied dat sinds enkele jaren is geklasseerd als beschermd landschap. Het landelijk gehucht De Bleek vormt de zuidelijke grens, terwijl in het oosten de landbouwgebieden langs de Roerdompstraat het Olens Broek omsluiten.

De grootste bedreiging voor het natuurbehoud is ongetwijfeld de verstoring van de waterhuishouding. Door de verschillende rechttrekkingen van de Kleine Nete is de grondwaterstand in het gebied sterk gedaald. Dat heeft vooral in droge zomers dramatische gevolgen. De oude veenkuilen vallen droog en worden in versneld tempo overwoekerd door wilgen en berken.

De toenemende verruiging van het gebied wordt nog verder in de hand gewerkt door het verval van de oude landbouwmethodes. Het maaien en de extensieve begrazing door het vee van de graslanden, het hakhoutbeheer van de broekbossen en het graven van turf, waren van levensbelang voor de vroegere boeren en creëerden een landschap waarbij landbouw en natuur een perfect samenspel vormden. In de hedendaagse landbouw is de harmonie volledig verdwenen. Willen we het halfnatuurlijke landschap voor onze kinderen vrijwaren, dan zullen we in de toekomst opnieuw moeten aanknopen met deze vormen van landschapsbeheer.

Daarom is het Vlaamse Gewest, samen met de Wielewaalafdeling Nete en Aa met de medewerking van het gemeentebestuur van Olen en Herentals gestart met een aankoopprogramma dat moet leiden tot de uitbouw van een groot natuurreservaat. Hierbij moet niet alleen gedacht worden aan de herwaardering van de natuur, maar ook aan de mogelijkheden voor een sociaal beheer door middel van de aanleg van wandelpaden, het organiseren van geleide wandelingen e.a. Na jarenlange verloedering wacht het Olens Broek opnieuw een hoopvolle toekomst.

Momenteel werd reeds 12 ha aangekocht. Tijdens de Kempendag op 28 augustus e.k. zullen deze percelen door de heer Paulus de, Goeverneur van de Provincie Antwerpen, plechtig ingewijd worden. Tevens zal het brede publiek die dag tijdens de geleide natuurwandelingen kennis kunnen maken met dit mooie stukje natuur. Meer inlichtingen vindt U op de achterkaft van dit nummer.

E. Vercammen

VAN AALSCHOLVER TOT ZEIS

NATUURRESERVAAT 'DE GOREN'

Het prille begin

"Ten oosten van de dorpskern, op 1,5 km van Hulshout, het gehucht Bruggeneinde, met enkele zeer oude Kempense huizen en schuren en de beschermde laatste houten windmolen van de streek, vermoedelijk uit het begin der 17de eeuw (bezoekers toegelaten). Ten noordoosten van de molen, in de moerassige "Goren", typische flora o.m. het zeer zeldzame vleesetende plantje Zonnedauw of vliegen-vangertje".

Deze alinea leest men in de "Gids voor Vlaanderen" bij de bezienswaardigheden in Heist-op-den-Berg, uitgegeven door de Vlaamse Automobilistenbond in 1966.

De Heistse natuurvereniging "Netevallei" werd eind 70-er jaren opgericht. Immers het eerste tijdschrift NETE verscheen op 4 mei 1978. Onder de leden van het eerste uur werd druk gespeculeerd over het al dan niet voorkomen van het sterk tot de verbeelding sprekende, vleesetende plantje "Zonnedauw".

Op 11 augustus 1980 troffen 2 bestuursleden op een zeer nat perceeltje in "De Goren", massaal Kleine zonnedauw aan! Het aanwezige eiken-bos was de vorige winter gekapt. De stronken waren uitgerukt en de bodem was grondig omgewoeld. Meteen werden de ideale omstandigheden geschapen om het zaad, dat tientallen jaren in de venige bodem zijn kiemkracht behoudt, te laten ontkiemen. Zonnedauw is immers een pioniersplant, die bij het verwijderen van de vegetatielaag, opnieuw de kop opsteekt na jaren afwezigheid. Hij kan dan enkele jaren groeien, bloeien en zaad produceren. Stilaan wordt hij verdrongen door andere planten, zoals heide, grassen en boomopslag. Dit proces noemt men "natuurlijke successie". De nieuwe zaadjes zullen dan weer enkele decennia moeten wachten op een geschikt moment om te ontkiemen...

Bij grondig onderzoek van het perceel werden eveneens de uiterst zeldzame Klokjesgentiaan en Koningsvaren ge-

vonden. Onze vereniging trad in actie zodat de plannen van een landbouwer, die het perceel wenste om te vormen tot een banale maisakker, werden opgeborgen. Onze vereniging verwierf het bewuste perceel in huur voor een periode van 9 jaar.

Het eerste natuurreservaat van onze afdeling was een feit

Op 29 augustus 1981 werd het reservaat officieel ingewandeld door burgemeester mevr. Verbist-Vandewijngaerden en conservator Marc Geens. Negen jaar lang werd het 2,5 hectare grote restant, van de eertijds 1.000 ha omvattende "Goorheyde", gekoesterd als een relikwie.

Er werden jaarlijks talrijke beheersdagen georganiseerd. Er werd gekapt, gemaaid en geplagd om het heidelandschap te herstellen. Immers heide is een halfnatuurlijke vegetatie, die slechts door menselijke ingrepen kan in stand gehouden worden.

Heidebeheer vormt dan ook een voortdurende strijd tegen het natuurlijke bossingsproces (toegroeien door bomen en struiken).

Aangezien heideperceeltjes en hun typische bewoners, bijzonder schaars zijn geworden, is natuurbeheer zeker verantwoord. Het zware labeur, geleverd door tientallen vrijwilligers, werd beloond met goede resultaten. Verdwenen plantensoorten doken weer op: Moeraswolfsklauw,

Heidebeheer met de maaibalk.

foto: W. Wouters

Veenpluis, Liggende vleugeltjesbloem, Ronde zonnedauw, Klokjesgentiaan, Koningsvaren, Stekelbrem, Dubbelloof en Trekkrus.

Ransuil, Kleine en Grote bonte specht, Nachtegaal, Fitis, Spotvogel en talrijke andere zangvogels kwamen er tot broeden. Tijdens de trekperiode werden Boomvalk, Visarend, Geelgors, Witgatje, Oeverloper en Watersnip waargenomen.

In de vermolmden houtwallen, die ontstonden na de bosontginning van het gebied, huizen talrijke kleine zoogdieren, Gewone pad, Rode bosmier en een aanzienlijke populatie levendbarende hagedis.

Als in de zomermaanden de Struik- en Dopheide bloeit, gonst het binnen de reservaatsgrenzen van de uitbundige insectenleven. Talrijke vlinders (Citroentje, Koevinkje en Vuurvlindertje), kevers en andere insecten die zich tegoed doen aan de onuitputtelijke nectarbron.

Inventarisatie

Op 2 juli 1989 werd het kwartierhok (D5 16 12) met de Goren grondig geïnventariseerd o.l.v. André De Jonghe. Op 1 km² werden niet minder dan 217 verschillende plantensoorten aangetroffen.

Schone liedjes duren niet lang... of toch wel?

Tot dusver was ons eerste reservaatje duidelijk een succesverhaal. Maar in 1990 verschenen donkere wolken over 'De Goren'. Na 9 jaren noeste arbeid door onze vereniging wenste de eigenaar de huurovereenkomst niet langer te verlengen. Er brak alom paniek uit in de rangen van actieve natuurbeschermers. Het werk van tientallen vrijwilligers dreigde immers voor het nageslacht verloren te gaan.

De koppen werden bij elkaar gestoken en talrijke crisisvergaderingen werden belegd. De conservator en onze voor-

zitter trokken hun stoute schoenen aan en legden ons probleem voor aan het gemeentebestuur. Op 26 juni 1990 besliste het gemeentebestuur om het reservaat met een oppervlakte van 2 ha, 19 are en 70 ca aan te kopen. Op 1 maart 1991 werd het gebied voor 30 jaar in beheer geven aan De Wielewaal afdeling Netevallei.

Op 25 mei 1991, bijna 10 jaar na de eerste officiële opening, werd het reservaat voor een tweede maal ingehuldigd door burgemeester mev. Verbist en conservator Frans Valvekens.

Uiteraard met betere toekomstperspectieven voor het behoud van dit unieke stukje cultuurpatrimonium in onze gemeente.

En de natuurbeschermers... hij werkte voort.

Om de algemene doelstelling, het behoud en herstel van de schrale heidevegetatie met behoud van aanwezige houtwallen, te kunnen realiseren zijn 2 beheersvormen vereist.

Het intensieve beheer is noodzakelijk om de heide- en pijpestrootjesvegetatie in stand te houden. Deze stroken worden jaarlijks gemaaid tijdens de grote beheersdag in september-oktober. Hiervoor wordt de maaibalk ingezet. Vervolgens wordt het maaisel afgevoerd. Er wordt getracht om jaarlijks een stukje te plaggen om pioniersoorten, zoals Zonnedauw, blijvend een kans te geven in het gebied.

De houtwallen worden periodiek gekapt in een cyclus van 6 jaar. Hierbij komt jaarlijks slechts één rij aan de beurt, zodat een rijke variatie in lage en hogere houtwallen ontstaat. Hierin vinden massa's ongewervelden en meerdere zangvogels een geschikt leef- en broedgebied.

Tenslotte wordt ongeveer 1 hectare ingenomen door streekeigen kreupelhout. Hier vormt 'niets doen' de beheersvorm. We laten dit bos immers spontaan evolueren tot een streekeigen eiken-berkenbos.

Het nieuwe probleem heet... verdroging

Het reservaatje ligt volgens het gewestplan in het bosgebied. In de realiteit is het beschermde perceel echter omgeven door intensieve landbouw, voornamelijk maisakkers. Enkele duizenden jaren lang was het gebied nauwelijks toegankelijk. Het gebied vormde een natuurlijke kom, waaruit het oppervlaktewater niet wegvloede. Hierdoor ont-

In de houtwallen groeien ruim 200 exemplaren van de zeldzame Koningsvaren.

stond een dik veenpakket. In de 20^e eeuw werden moderne machines en technieken aangewend om de natuurlijke depressie kunstmatig te draineren. Diepe grachten werden getrokken en elektrische pompgemalen regelen de waterstand... In het belang van de landbouwexploitatie.

Uiteraard kan de grondwatertafel in een klein gebied van ca. 2 hectare niet losgekoppeld worden van de omgeving. De laatste 5 jaar is de grondwatertafel drastisch gedaald na de ingebruikname van een sterkere pomp. De verdroging van het reservaat is het trieste gevolg. De lage grondwaterstand gekoppeld aan de inwaaiing van meststoffen zorgen voor een ernstige verandering van de flora. De berkenzaadjes kunnen massaal ontkiemen op de drooggevalen bodem. Bovendien zorgen de vermessing en de verzuring voor een explosieve toename van bramen. Berkenopslag, bramen en vergrassing vormen dan ook een ernstige bedreiging voor de natuurwaarde van het gebied.

De landbouwers hebben in de zomermaanden zelf last van de lage waterstand. Immers in de droge periodes worden gewassen besproeid met... grondwater. Het grondwaterpeil zakt nog verder en we komen aldus terecht in een vicieuze cirkel.

Volgens ons is dit dweilen met de kraan open, maar in dit geval helaas... zonder water.

Een hoopvolle toekomst?

Onze vereniging zal steeds blijven ijveren voor het behoud van de unieke flora in de Goren. Het is immers het enige natte heidegebied dat onze gemeente rijk is. Hopelijk dragen de nieuwe beleidsplannen van de Gemeenschapsminister voor Leefmilieu bij tot een betere bescherming van het gebied. Het mestactieplan zal ongetwijfeld strenge eisen opleggen inzake de bemesting in het bosgebied. Hierdoor zal vermoedelijk een einde worden gesteld aan de zeer nadelige inwaaiing van meststoffen.

Bovendien is nabij de Kaasstrooimolen op de ontwerpkaart van de groene hoofdstructuur een gebied van ongeveer 100 hectare ingekleurd als natuurontwikkelingsgebied. Terecht, want het kleinschalige landschap is hier nog zeer goed bewaard.

Een rangschikking als landschap is hier zeker gewenst.

Op 23 juni 1992 werd door de

Wielewaal vzw een aanvraag tot erkenning als natuurreservaat ingediend bij de Vlaamse Gemeenschap. Op 8 december 1993 werd door de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud een gunstig advies verleend aan deze aanvraag. Hetzelfde deed het college van Burgemeester en Schepenen op 18/1/1994. En op 9/5/94 was het dan zover. Minister De Batselier ondertekende de erkenning van De Goren als privaat natuurreservaat.

Bedankt!

Hierbij willen we alle vrijwilligers van harte danken voor hun inzet bij het beheer van dit reservaat. Momenteel wordt dat in belangrijke mate uitgevoerd door medewerkers van de "Weer-Werk-Actie". Dit is een project van de overheid die langdurig werklozen opnieuw in het arbeidsproces tracht in te schakelen. Langs deze weg een bijzonder woord van dank aan Luc Vervoort en Rudie Wouters voor hun inzet.

Indien ook jij de handen uit de mouwen wil steken ten bate van de natuur, dan kan je steeds je naam opgeven bij Sylvain Wuyts op nummer 015/24 09 65.

S. Wuyts, Kleistraat 7, 2220 Heist-op-den-Berg.

Bronnen:

- Nete, jaargang 14, mei 91, p. 3-23.
- Wielewaal, jaargang 50, maart 1984, p. 111-114.
- Atlas van de beschermde natuurgebieden van Vlaanderen, Waters en Bossen 'De Goren' IV.42 (copies op aanvraag).

KUNST VOOR NATUUR BIJ WIELEWAAL 'S HEERENBOSCH

Wielewaalafdeling 's Heerenbosch 'verzoent' kunst met natuur. Niet dat tussen deze twee enige onenigheid zou bestaan, integendeel, maar afdeling 's Heerenbosch heeft stilaan een reputatie opgebouwd rond dit thema. Ze houdt zich immers actief bezig om, i.s.m. kunstenaars, fondsen te verzamelen voor aankoop van natuurgebieden. Het gaat hier specifiek om uitbreiding van een reeds in beheer zijnde natuurreservaat 'De Vlassenbroekse Schorren' in een 300 ha groot natuurgebied aan de Schelde te Vlassenbroek-Baasrode (Dendermonde), te Lebbeke-Wieze, genaamd 'De Wiestermeersch' en elders in het werkingsgebied. Kunstenaars werden graag bereid gevonden om hiervoor een deel van hun opbrengst af te staan.

Zo had deze afdeling in oktober 1990 in het Stadhuis te Dendermonde een grote groepstentoonstelling die heel wat volk lokte. Daarnaast was er de doorlopende tentoonstelling in de Taveerne Huize Geertui in het kunstenaarsdorpje Vlassenbroek. Oktober 1991 had opnieuw een tentoonstelling plaats in het stadhuis van Dendermonde met Rob De Lange, Gust De Lintdecker en Tuur De Rijbel. Vanaf 1 april 1992 heeft afdeling 's Heerenbosch een galerij in beheer te Vlassenbroek nabij de kerk. Ze is elke zondagnamiddag open (Vlassenbroek

Galerij Salix te Dendermonde-Vlassenbroek.

foto: G. Van Gucht

186a, 9200 Dendermonde). Deze galerij werd 'Salix' gedoopt. Salix staat voor Wilg, een zeer typische en streek-eigen boomsoort voor de Scheldevallei. In principe komt iedere maand een ander kunstenaar aan bod. Een bezoek aan de galerij is best te combineren met een natuurwandeling door de Vlassenbroekse Polder en het schilderachtige kunstenaarsdorpje Vlassenbroek.

Aan de kerk te Vlassenbroek, maar ook aan het scheepvaartmuseum te Baasrode starten de uitgestippelde wandelpaden door het 300 ha grote natuurgebied. Wandelfolder, een natuurleerpadbrochure en een brochure over de Schelde zijn te bekomen in het Baasroods Scheepvaartmuseum, of in de taveernes te Vlassenbroek.

Voormelde publikaties kunnen eveneens telefonisch worden besteld bij de afdeling 's Heerenbosch: 052/33.61.19 of 33.44.56, of schriftelijk op het secretariaat, Zittingsweg 2, 9255 Buggenhout.

Gustaaf Van Gucht

DE CONVENTIE VAN RAMSAR EN DE KLASSERING VAN HET NATUURRESERVAAT PLOEGSTEERT ALS BIOLOGISCH WAARDEVOL VOCHTIG GEBIED

In 1971 werd in Iran de "Conventie van Ramsar" opgesteld. Deze overeen-

komst inzake watergebieden die van internationale betekenis zijn, in het bijzonder als leefgebied voor watervogels, is momenteel ondertekend door 39 landen, onder toezicht van het IUCN en UNESCO.

Bij de ratificatie moest elk land minstens één gebied afbakenen en op de "Ramsar Lijst" plaatsen. België heeft deze Conventie op 19/03/1975 ondertekend onder voorbehoud van ratificatie. Op 22/02/1979 werd door het parlement de wet ter goedkeuring van deze Conventie aangenomen (BS 12/04/79 - pp. 4417/4422). De ratificatie gebeurde op 04/03/1986 met aanduiding van 6 gebieden op de lijst. Deze zijn: de Vlaamse Banken, het Zwin, de Blankaert, de Kalmthoutse Heide, de schorren van de Beneden-Schelde en het moeras van Harchies.

Als gevolg hiervan heeft het Waalse Gewest op 08/06/1989 een decreet goedgekeurd inzake bescherming van biologisch waardevol vochtige gebieden, "l'Arrêté de l'Exécutif Régional Wallon relatif à la protection de zones humides d'intérêt biologique", dat eigenlijk een kader-decreet vormt (BS 12/09/89 - pp. 15629-15630).

In het kader van dit decreet werden 11 gebieden geklasseerd waaronder ons reservaat van Wielewaalafdeling Westland.

Het decreet aangaande Ploegsteert werd op 2 maart '94 door de Minister van Leefmilieu, de heer Guy Lutgen, plechtig ondertekend. In zijn toespraak had hij het over "Le Petit

Harchies" en stelde hij het bedrijf dat het gebied in eigendom heeft als voorbeeld.

Nieuw is ook dat voor het eerst private domeinen voor klassering in aanmerking komen. Het gebied beschikt dus nu over een zeer belangrijke en duurzame juridische bescherming.

Vooral ornitologische, maar ook botanische en hydrobiologische argumenten lagen daarbij aan de grondslag, naast algemene ecologische overwegingen. Als kritische soorten die van belang waren voor de klassering vermelden wij: broedgevallen van Woudaapje, Steltkluit, Zomertaling, Bruine kiekendief, IJsvogel en Blauwborst. De botanische betekenis speelde eveneens een zeer belangrijke rol, voornamelijk dan de diverse stadia in de ecologische successie van open water via pioniersvegetatie tot climaxgemeenschappen.

Ik dank hier van harte professor Noirfalise, mevrouw Jacqueline Saintenoy-Simon en ingenieur P. De Wolf - ministerieel attaché - voor hun onmiskenbare hulp.

5 april 1994, José Tahon

NIEUW 23 HA GROOT HEIDERESERVAAT TE OUD-TURNHOUT

Op 4 april ll. werd een huurovereenkomst ondertekend door de familie Van Damme en de Wielewaal betreffende een terrein genoemd "Hei van Van Damme", gelegen binnen het werkingsgebied van afdeling De Wulp. Het betreft een ruim 23 ha groot restant van een stuifduinencomplex, afgewisseld met bos en heide. Dit gebied, palend aan onze reservaten Hoge Mierdse Heide I en II en vlakbij de Liereman, ligt volledig binnen 't landschapspark De Liereman en vormt er mee de ruggegraat van.

De Wielewaal, met name het Kempens reservatenfonds, hoopt het door de eigenaars in haar gesteld vertrouwen niet te beschamen en dankt de familie Van Damme hiervoor.

Ludo Huibrechts (014/45 06 46) en Carl Grillet (014/42 86 89) werden door het afdelingsbestuur aangeduid als conservators.

Hei van Van Damme.

foto: L. M. Smets

BOEKBESPREKINGEN

Hulp aan dakloze vogels

De KNNV - vereniging voor veldbiologie - heeft in samenwerking met Vogelbescherming Nederland het boek *Vogels onder dak* uitgegeven. *Vogels onder dak* is een complete handleiding voor het verbeteren van nestgelegenheid voor iedereen die hulp wil bieden aan vogels in natuurlijke biotopen of dicht bij huis. De KNNV en Vogelbescherming Nederland stimuleren met deze uitgave de hulp aan bijzondere vogels als IJsvogel en Oeverzwaluw, maar ook aan dicht-bij-huis soorten als Koolmees, Pimpelmees en Spreeuw.

In het eerste deel van *Vogels onder dak* wordt verteld waarom nestkasten belangrijk zijn, en vooral hoe je met nestkasten om moet gaan. Vervolgens geven de auteurs een korte uitleg over het functioneren van een aantal biotopen. Tevens worden praktische ideeën gegeven om natuurlijke nestgelegenheid te creëren in biotopen als bos, beek, moeras, strand, landelijk gebied en stedelijk gebied.

In het laatste deel worden de nesttypen beschreven van 40 vogelsoorten (waaronder Torenvalk, Ringmus, IJsvogel, Boerenzwaluw, Boomkruiper, Noordse stern en Ooievaar). Per soort wordt ecologische informatie aangegeven en overwegingen gegeven voor het al dan niet bouwen van nestkasten. Ook worden andere praktische tips gegeven over kosten en onderhoud van de nestkasten. Daarnaast worden per vogelsoort specifieke aanwijzingen gegeven voor de bouw van nestkasten. De vogels zijn op grond van 2 criteria geselecteerd: 1. optimaal profiterend van kunstnesten, 2. vermelding op de Rode Lijst. De vogels uit de laatste groep die met kunstnesten op zinvolle wijze geholpen kunnen worden, worden besproken. De bouwtekeningen achterin het boek zijn bestemd voor iedereen die zelf nestkasten wil bouwen. Tenslotte is in het boek de volledige Rode Lijst van bedreigde en kwetsbare vogelsoorten in Nederland opgenomen. *Vogels onder dak* bevat vele zwart-wit illustraties, is verkrijgbaar in de Wielewaalcentrale en kost 500 F.

Sieralgen (desmidiaceeën)

Bij de KNNV-Uitgeverij is in de serie Wetenschappelijke Mededelingen (WM) deel 210 verschenen. Dit deel

beslaat 52 pagina's en bevat gedetailleerde beschrijvingen van 10 geslachten zoals Cosmocladium, Heimansia en Desmidium. Desmidiaceeën deel 5 is het voorlaatste deel in een serie van zes in het project *De flora van de Nederlandse desmidiaceeën*. In 1997 zal het laatste deel verschijnen. Hiermee zal een idee van J. Heimans voltooid zijn, om een volledige desmidiaceeënflora van Nederland uit te geven.

Desmidiaceeën zijn groenwieren en vormen een onderdeel van onze zoetwaterflora, die slechts met de microscoop waarneembaar zijn. Het water waarin deze soorten voorkomen, is doorgaans helder. Sieralgen zijn een indicator voor een matig voedselarm milieu. Via eenduidige determinatiesleutels kan iedere soort en variëteit worden bepaald. Tientallen tekeningen van alle soorten zijn groot en detailrijk opgenomen. Vondstgegevens, literatuuropgaven en index maken deze WM onmisbaar voor iedere hydrobioloog.

Desmidiaceeën is verkrijgbaar in de Wielewaalwinkel aan 390 F.

Van tekentafel tot afvalberg. LCA, een instrument voor eco-design, eco-label en eco-taks

De Stichting Leefmilieu v.z.w./Kredietbank stelde zopas haar 32ste Monografie voor. In "Van tekentafel tot afvalberg" gaat auteur Bernard Mazijn in op het brandend actueel onderwerp LCA, voluit life cycle assessment of levenscyclusevaluatie, de wetenschappelijke methode om de milieu-impact van processen, activiteiten en producten te beoordelen.

Dit is "eco"! Zo logisch zou dit voor elke consument moeten zijn. Tegenstrijdige berichten over de milieuvriendelijkheid van producten en activiteiten wakkeren echter alleen maar het wantrouwen van de gebruiker aan voor alles wat het predikaat "eco" meekrijgt. Men wil garanties: de koper wil betalen, maar niet meer voor nep; de vervuiler wil betalen, maar slechts het noodzakelijke; de milieumanager wil betalen, maar dan in ruil voor zekere baten. Milieu kost geld, teveel geld om beslissingen onvoldoende te onderbouwen. LCA nu biedt het afwegingskader om milieu-aspecten te

objectiveren en te beoordelen in relatie tot technische, financiële en sociale aspecten.

Bernard Mazijn legt zich reeds enkele jaren toe op LCA, aanvankelijk als milieudeskundige verbonden aan VITO te Mol, thans als wetenschappelijk medewerker aan de Universiteit Gent. Hij schetst het belang van LCA tegen de achtergrond van het streven naar duurzame ontwikkeling. Hij gaat net als in het boek in op alle aspecten die van belang zijn om de bruikbaarheid van LCA in het kader van milieubeleid in de breedste betekenis van het woord te kunnen inschatten: de verschillende fasen, de rapportering, de toepassingen. Het accent legt hij derhalve op de methodologische elementen veeleer dan op de concrete toepassingen van LCA. Het theoretisch kader wordt in het boek evenwel met talrijke praktijkvoorbeelden maar ook schema's en illustraties ondersteund. "Van tekentafel tot afvalberg" behandelt tevens aan LCA verwante thema's zoals stofstroomanalyses, afval- en emissiepreventie, milieuzorgsystemen en geeft in een laatste hoofdstuk enkele aanbevelingen om de bruikbaarheid en de geloofwaardigheid van LCA te verhogen.

"Van tekentafel tot afvalberg" werd alles behalve een technisch dossier. De vlotte stijl, de begrijpelijke taal en de heldere structuur maken dit boek toegankelijk voor een ruim publiek. We kunnen deze monografie dan ook warm aanbevelen aan eenieder die vanuit professionele of persoonlijke interesse een inzicht wil krijgen in de LCA-methodologie, haar mogelijkheden en beperkingen, haar rol in het kader van duurzame ontwikkeling.

"Van tekentafel tot afvalberg - LCA, een instrument voor eco-design, eco-label en eco-taks" is 152 blz. dik en bevat 18 figuren en 9 tabellen. Het boek kost 795 F in de boekhandel. Bestellen kan door overschrijving van het verschuldigde bedrag (+ 50 F verzendingskosten) op rekeningnummer 409-6513991-97 van de Stichting Leefmilieu met de vermelding 232 (ook geldig bij foonbankieren). Het kan ook afgehaald worden op het adres van de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, Tel. 03/231 64 48, Fax 03/232 63 98.

BOEKHANDEL

Nieuwe uitgaven

HET MILIEUVRIENDELIJK HEMD VAN BERGHEN®

Nieuw

HEMD 100% NATUURLIJK

Recycling-verpakking.

Houten knopen.

*100% katoen zonder schadelijke
produkten, formaldehydevrij,
zonder kunstbars en siliconevrij,
geen gebruik van NH3.*

*De natuurlijke structuur van de
katoen blijft behouden, 8 kleuren.*

HET MILIEUVRIENDELIJK
BERGHEN® HEMD
VINDT U OOK IN UW MAAT
IN ONZE WINKEL

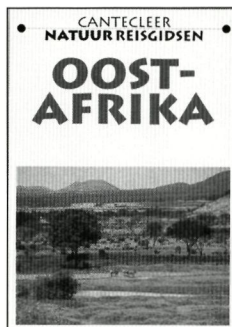
Wielewaalhuis,
Graatakker 11, 2300 Turnhout
Tel. 014/41 22 52

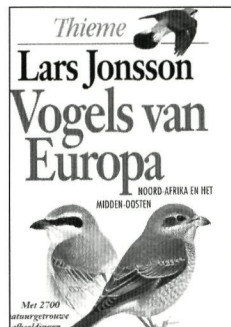
INVITATION TO BERGHEN® COUNTRY

EXCLUSIEVE INVOERDER:
DUBOIS N.V. TEL: 02 / 344 18 71

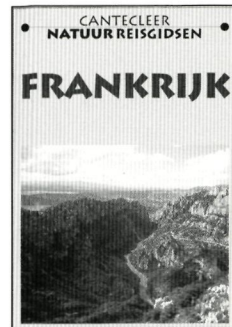
MEGAPOINT

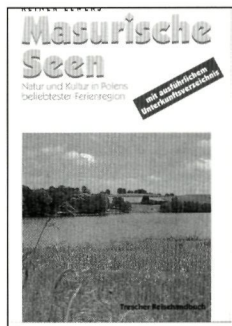
990 F

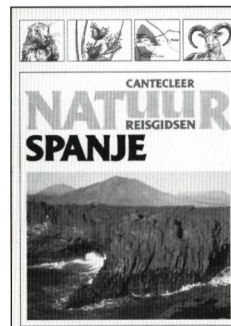
1.198 F

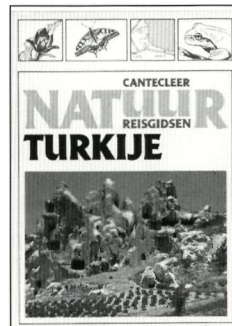
990 F

495 F

990 F

990 F

990 F

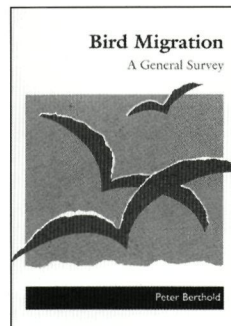
435 F

990 F

465 F

1.150 F

350 F

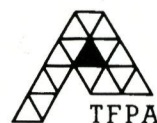

V.V.V.

DE WIELEWAAL

TOERISTISCHE
FEDERATIE
PROVINCIE
ANTWERPEN

STRATEGISCH PLAN TOERISME ANTWERPEN

5e Kempendag

Zondag 28 augustus

Landschapswandeling "Olens Broek"

Tijdens de landschapswandeling van de 5^e Kempendag zal dit jaar voor de eerste maal het nieuwe natuurreservaat "het Olens Broek" worden opengesteld. Langs heen de boorden van de Kleine Nete zijn 2 wandelingen uitgestippeld. Bij de eerste wandeling bezoeken we de vochtige hooilanden en broekbossen van het Olens Broek. Tevens besteden we heel wat aandacht aan de Kleine Nete die zonder schroom zeker als één van de zuiverste rivieren van Vlaanderen mag bestempeld worden. Lees ook blz. 138 en 139.

Tijdens de tweede wandeling steken we met een kano de Kleine Nete over en kunnen we kennis maken met een typisch Kempisch heidelandschap dat doet terugdenken aan lang vervlogen tijden. Broekbossen naast naaldbossen, schitterende vennetjes en mooie heidepercelen wisselen elkaar af.

Wij verwachten u aan het buurtlokaal het Heibloemeke aan de Heibloemstraat in St-Jozef Olen, volg de bewegwijzering langs heen de baan Lichtaart-Olen

(omgeving Bobbejaanland). De wandelingen vertrekken tussen 9 en 15 uur.

Er is een tentoonstelling met natuurstands, cafetaria en volksanimatie.

Alle volwassen deelnemers ontvangen een gratis glas Mort Subite Kriek aangeboden door de brouwerij Alken-Maes. De kinderen krijgen een versnapering aangeboden door General Biscuits Herentals en een appel.

De deelname in de onkosten bedraagt 50 F. Iedereen is welkom.

Bijkomende inlichtingen:

Eddy Vercammen, Krekelaarsveld 93, 2200 Herentals, tel. 014/22 41 70 of

Jos Lathouwers, Meiren 45, 2250 Olen, tel. 014/21 21 49.

